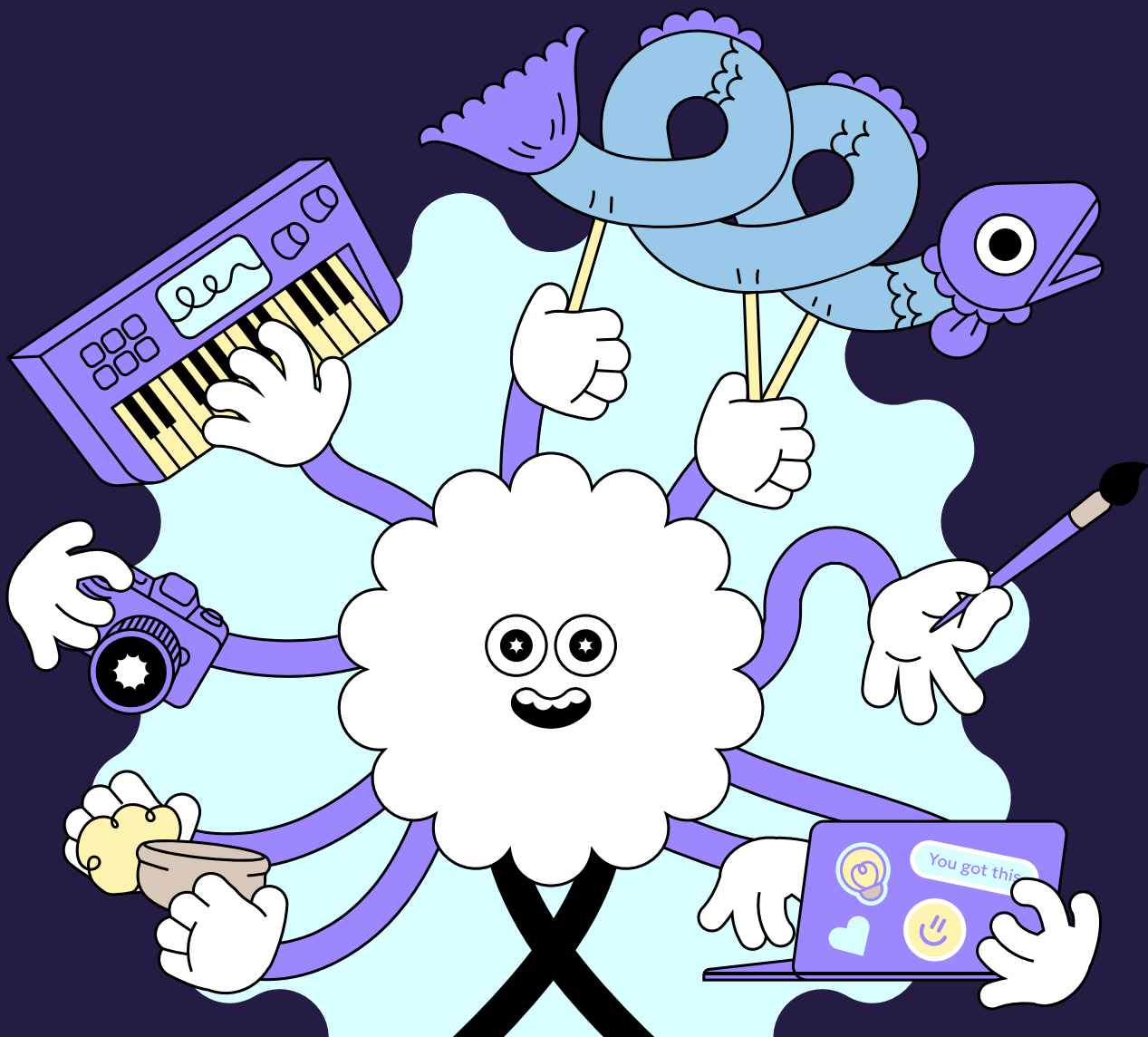

Euroopan unionin osarahoittama

Onnistumisen avaimet luovien alojen moninaisiin työllisyys- ja yrittäjyyspolkuihin

CreaDive-hankkeen artikkelikokoelma

Eveliina Inkinen, Anna Pikala ja Paula Kostia (toim.)

Onnistumisen avaimet luovien alojen moninaisiin työllisyys- ja yrittäjyyspolkuihin

CreaDive-hankkeen artikkelikokoelma

ISBN 978-952-456-480-9

ISSN 2343-0664 (painettu)

ISSN 2343-0672 (verkkojulkaisu)

Humanistinen ammattikorkeakoulu. Julkaisuja, 195

©Tekijät ja Humanistinen ammattikorkeakoulu 2026.

Kuvitukset: Aikku Creative / Iida Järvinen

Taitto: Emma-Karoliina Reponen

Artikkelit: Anna Pikala, Paula Kostia,
Petri Katajarinne, Eveliina Inkinen

Creadive

Euroopan unionin
osarahoittama

HUMAK[®]

Sisällys

Esipuhe	4
---------------	---

I Uusia malleja valmennuksen ja kehittämisen tueksi

Valmennusmallilla saatiin aikaan vaikuttavaa oppimista	6
Hautomo auttoi unelmat lentoon.....	14
Vertaisvetäjämalli valmennuksessa loi yhteisöllisyyttä ja turvallisemman tilan jokaiselle	21
Yhteiskehittämismallilla vahvistettiin Varsinais-Suomen luovien alojen ekosysteemiä.....	26

II Avaimet luovien alojen valmennuksen ja kehittämisen onnistumiseen

Oman osaamisen tunnistaminen ja esiin tuominen luovat pohjan urapolulle.....	36
Yhteisöllisyys rakentuu toiminnallisilla menetelmillä ja kohtaamisen paikkoja mahdollistamalla	41
Kotoutumista on tärkeä tukea monesta eri näkökulmasta ...	47
Verkostot toimivat tukena ja voimavarana luovien alojen toimijoille	53

III CreaDiven malleilla vaikuttaviin tuloksiin

Osallistujien toimijuus vahvistui ja ekosysteemi tuli näkyväksi	59
Päätössanat.....	64

Esipuhe

Viidessä valmennuksessa yhteensä 116 osallistujaa, joista valmennuksen myötä 12 perusti uuden yrityksen, 2 uuden osuuskunnan, 1 uuden yhdistyksen, 18 työllistyi omalle alalleen ja 4 vuokrasi tilan omaa taiteellista työtään varten. Lisäksi 27 osallistujaa joko aloitti freelancerina toimimisen omalla alallaan tai vahvisti ja kehitti jo ennen valmennusta alkanutta freelancer-uraansa sekä siihen liittyvää osaamista. Lisäksi kaikki kehittivät omaa brändiään, urapolkuaan, rohkeuttaan ja itsetuntoaan ja ne, joilla oli jo yritys, kehittivät sitä eteenpäin. Tällainen on ollut luovien alojen kehittämistä tukeva CreaDive-hankkeemme (1.4.2023–31.3.2026), jonka onnistumisen avaimista pääset lukemaan tästä artikkelikokoelmasta.

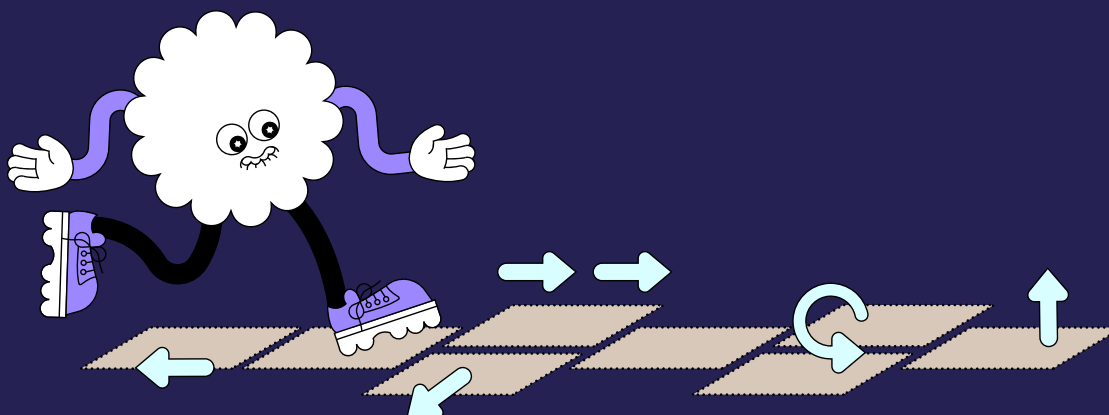
Ensimmäisen luvun artikkelit kertovat CreaDive-hankkeessa rakennetuista malleista valmennuksen ja kehittämisen tueksi, ja toisen luvun artikkeleissa esittelemme kussakin yhden avaimen luovien alojen valmennuksen ja kehittämisen onnistumiseen. Kolmannessa luvussa kerromme näiden mallien ja avainten avulla hankkeessa saavuttamistamme tuloksista. Jo sisällysluettelon lukemalla saat hyvin kiinni siitä, mitä kaikkea ainakin me koimme tarvitsevamme, jotta pystyimme luotsaamaan moninaiset luovien alojen toimijoista koostuvat osallistujaryhmämme läpi valmennuksen ja saamaan osallistujille aikaan pysyviä vaikutuksia heidän yrittäjyys- ja urapoluilleen.

Tämä artikkelikokoelma on suunnattu erityisesti valmentajille ja neuvojille, jotka tukevat luovien alojen toimijoita urapolun rakentamisessa ja yrittäjyyden kehittämisessä. Julkaisu toimii hyvin tukena myös alan kouluttajille ja opettajille sekä soveltuvien osin myös muiden alojen valmentajille, neuvojille ja opettajille, jotka haluavat löytää uusia näkökulmia ja työkaluja työhönsä.

Tämän artikkelikokoelman lisäksi olemme julkaisseet luovien alojen kehittämisen tueksi CreaDive Compass -navigointityökalun luovien alojen verkostoihin ja palveluihin Varsinais-Suomessa sekä kymmenellä askeleella luovien alojen yrittäjäksi tai työntekijäksi, joihin kannattaa myös tutustua ja jakaa niitä eteenpäin omille valmennettaville.

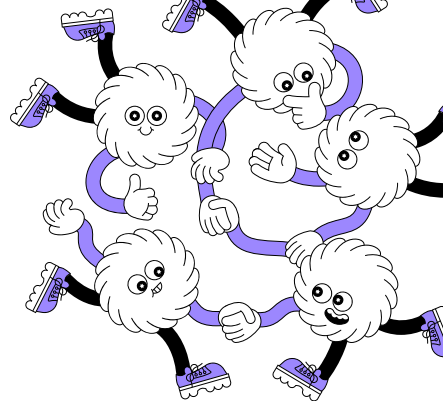
Kehitetään yhdessä luovia aloja eteenpäin!

Eveliina, Anna, Paula, Petri, Tiina ja Jenni | CreaDive-hankkeen asiantuntijat

I Uusia malleja valmennuksen ja kehittämisen tueksi

Valmennusmallilla saatiin aikaan vaikuttavaa oppimista

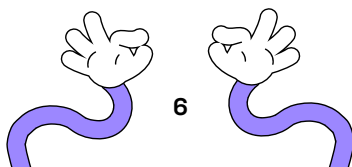
Eveliina Inkinen ja Anna Pikala

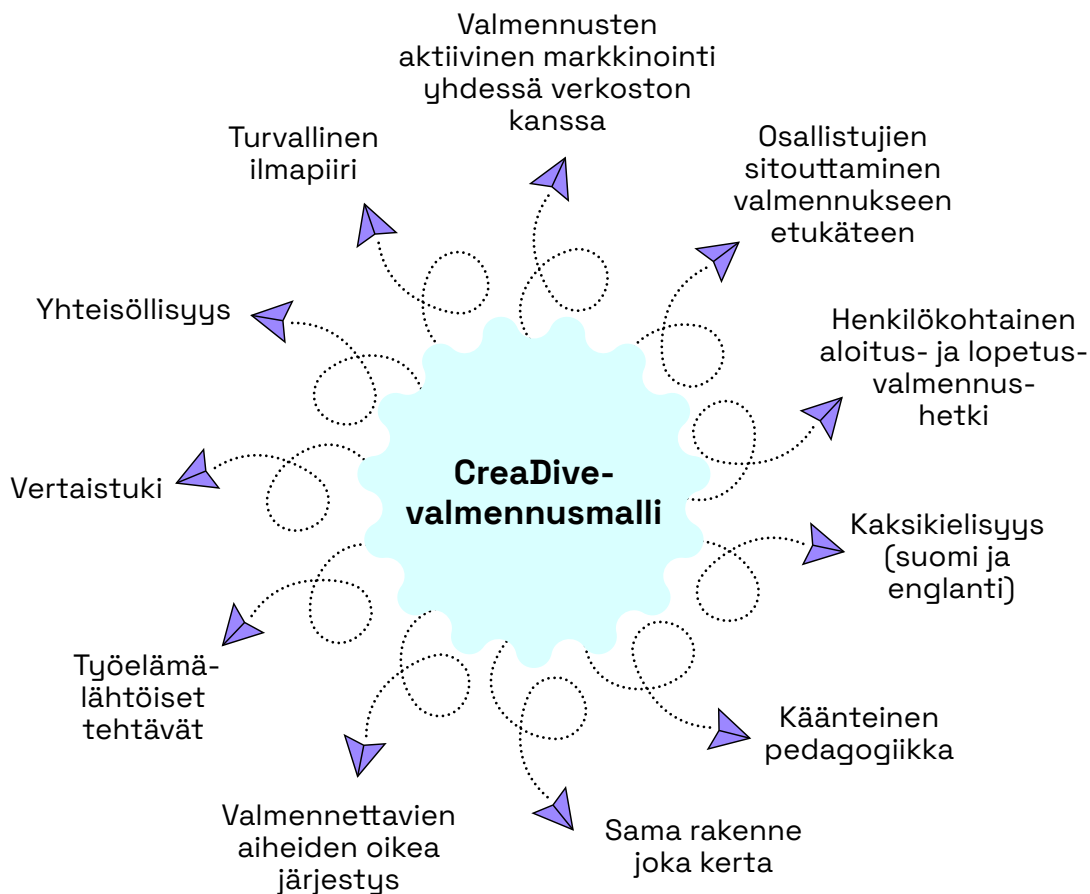
“Perustanko mä toiminimen vai osakeyhtiön vai tekisinkö töitä laskutuspalvelun kautta?” Näihin usein esitettyihin kysymyksiin olimme jo vuosien ajan aiemmissa ura- ja yrittäjyishankkeissamme vastanneet, että työnteon muotoa kannattaa pohtia vasta silloin, kun tietää, mitä osaa, mitä haluaa ja miten tuotteistaa osaamisensa. Tämän kokemuksen, konkreettisten ura- ja yrittäjyyspolkua tukevien tehtävien ja osallistujien keskeisen vertaistuen pohjalta rakentui CreaDiven yrittäjyys- ja uravalmennusmalli, joka toteutettiin viisi kertaa vuosina 2024–2025.

Osallistujia valmennuksiimme osallistui yhteensä 116. Valmennusten kohderyhmänä olivat Varsinais-Suomessa asuvat luovien alojen toimijat ja erityiskohderyhmänä kansainväliset, Suomeen muuttaneet, luovien alojen osaajat, joita oli vajaa puolet kaikista hankkeen osallistujista.

Oikeat aiheet oikeaan aikaan

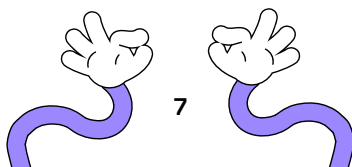
Monet yrittäjyyskirjat ja -koulutukset tuntuvat keskittyvän siihen, mikä yritysmuoto sopii kenellekin parhaiten ja miten YEL ja vakuutusten oikea kattavuus lasketaan. Nämä ovat tärkeitä asioita, ehdottomasti, mutta me halusimme lähteä liikkeelle siitä, että osallistujien on ensin tunnistettava, mitä he osaavat ja haluavat, sekä vielä osattava tuotteistaa se markkinoitavaksi ja myytäväksi palveluksi tai tuotteeksi ennen kuin kannattaa miettiä, mikä työnteon muoto parhaiten sitä palvelisi. Aloitimme tämän tunnistamisen tapaamalla ensin henkilökohtaisesti jokaisen osallistujan tunnin aloitusvalmennus-hetkessä, jossa kävimme läpi osallistujan toiveet ja tarpeet valmennukselle, asetimme tavoitteet, joihin osallistuja lupasi sitoutua, sekä

Valmennusmallimme onnistumisen elementit. Kuva: Emma-Karoliina Reponen.

ennen kaikkea korostimme osallistujan omaa vastuuta urapolkunsä edistämisessä. Kerroimme, että me toimimme rinnalla koko ajan, mutta vastuu on aina osallistujalla. Kerroimme myös, että iso osa edistymisestä tapahtuu viikoittaisten valmennuskertojen lisäksi tehtäviä tekemällä ja itse asioita prosessoimalla. Tämä tuntui olevan monelle varsinkin muista kulttuureista tulevalle osallistujalle yllätys, kun valmentaja ei antanutkaan kaikkea tietoa valmennuskerroilla suoraan pureksittuna osallistujille. Matkan varrella oikeastaan kaikki osallistujat kuitenkin huomasivat tämän metodin hyödyt. Henkilökohtaisissa loppuvalmennushetkissä osallistujat pääsivät refleктоimaan, miten omat tavoitteet olivat täyttyneet ja mitkä olisivat kunkin seuraavat konkreettiset askeleet eteenpäin omalla urapolulla. Yksilöohjaus lisäsi valmennuksen vaikuttavuutta ja auttoi osallistujia jäsentämään seuraavia askeleitaan.

Kymmenellä askeleella luovien alojen yrittäjäksi tai työntekijäksi | Become a creative sector entrepreneur or employee in ten steps

1. Kuka minä olen? Miten tunnistan osaamiseni ja sanoitan sen? Who am I? How do I identify my skills and articulate them?

1.

2. Ketkä kuuluvat elintärkeään verkostooni? Who belongs to my vital network?

2.

3. Mihin yhteiskunnan megatrendeihin ja hiljaisiin signaaleihin osaamiseni vastaa? Which society's megatrends and weak signals does my knowledge respond to?

3.

5. Miten teen omasta osaamisestani / liikeideastani tuotteen tai palvelun, jota myydä? How do I turn my skills / business idea into a product or service which I can sell?

6.

6. Ketkä ovat kilpailijoitani? Mitä voin oppia heiltä? Who are my competitors? What can I learn from them?

5.

4. Ketkä voisivat olla asiakkaita osaamiselleni? Who could be the customers of my skills?

4.

7. Kannattaako ideani? Miten hinnoittelen osaamiseni / tuotteeni? Is my idea worth it? How do I price my skills / product?

7.

8. Miten markkinoin ja myyn osaamistani / tuotteitani? How do I market and sell my skills / products?

8.

9. Miten hoidan vakuutukset, verot, luvat, tekijänoikeudet ja talouden? How do I handle insurance, taxes, permits, copyright and finances?

9.

+ Työnteon tavat luovilla aloilla
Ways of working in the creative sector

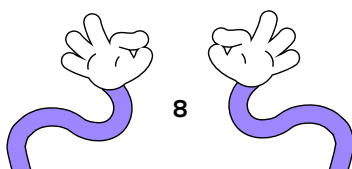
+ Mitkä ovat seuraavat askeleeni?
What are my next steps?

+ CreaDive Compass
Luovien alojen verkostot ja palvelut
Varsinais-Suomessa
Creative industry networks and services
in Southwest Finland

10. Mikä on minulle sopiva työnteon malli tai yritysmuoto? What is the right work model or type of business for me?

10.

Valmennusmallissamme olennaista oli järjestys, jossa aiheet käsiteltiin. Tässä järjestys on kuvattu polkumaiseen muotoon.

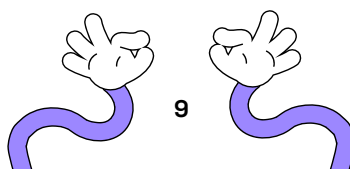

15 valmennuskertaa – kaikki samalla rakenteella, kahdella kielellä ja käänteisellä pedagogiikalla toteutettuina

Yhteensä valmennuskertoja oli jokaisessa viidessä valmennussarjassa viisitoista, aina kolme tuntia kerrallaan, minkä lisäksi jokaiselle osallistujalle tarjottiin tunnin mittaiset henkilökohtaiset aloitus- ja lopetusvalmennushetket. Näistä viidestätoista valmennuskerrasta aina noin viisi oli vierailuja alueellisiin luovien alojen yrityksiin ja organisaatioihin, joissa osallistujat saivat kuulla sekä, mitä organisaatiossa tehdään, että usean siellä työskentelevän ura- tai yrittäjyyspolun. Loput noin kymmenen kertaa noudattivat aina samaa rakennetta, jotta mukana oli helppo pysyä. Ensin kävimme läpi kuulumiskierroksen, ajankohtaiset asiat ja kotitehtävät ja sitten siirryimme päivän aiheeseen. Aiheesta kertoi aina ensin omien kokemustensa kautta vierailija, luovien alojen yrittäjä tai työntekijä. Sen jälkeen alustimme aihetta tiedolla ja sitten teimme yhdessä aiheeseen liittyviä toiminnallisia tehtäviä. Valmennuskerta päättyi aina purkuun ja kotitehtävien esittelyyn.

Kielenä valmennuksissa käytimme sekä suomea että englantia, vaikka alkuperäisen suunnitelman mukaan valmennukset oli tarkoitus järjestää vain suomeksi. Kohderyhmästä suuri osa ei kuitenkaan ymmärtänyt suomea vielä niin hyvin, että olisimme pärjänneet vain sillä, joten päätimme ottaa käyttöön kaksikielisyyden: ensin sama asia kerrottiin suomeksi ja sitten englanniksi, ja myös esitysmateriaalissa asiat oli kerrottu samalla dialla vierekkäin suomeksi ja englanniksi. Näin Suomessa syntyneet saivat kielikylpyä ja kansainvälisiä kontakteja ja osaamista, ja kansainväliset toimijat taas kotoutuivat ja integroituivat paremmin paikallisiin verkostoihin ja toimijoihin.

Lisäksi käytimme valmennuksissa käänteisen oppimisen mallia, jossa osallistujat tutustuivat etukäteen itse kunkin päivän teemaan työkirjan ([Luovuus ja liiketoiminta](#)) avulla lukemalla aiheesta ja tekemällä tehtäviä. Valmennuksessa sitten tutustuimme aiheeseen, ja sen jälkeen osallistujat tekivät aiemmin tekemänsä tehtävän uudestaan, kun olivat saaneet vielä uutta tietoa aiheeseen liittyen. Tämä valmennuspedagogiikka oli tehokas, sillä sen avulla osallistujat olivat jo orientoituneet aiheeseen ja osasivat esimerkiksi esittää kysymyksiä niistä asioista, jotka aiheeseen itsenäisesti tutustuttaessa olivat vielä jääneet epäselviksi.

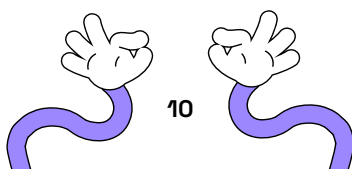

Päivävalmennus	Iltavalmennus
13.00 Kotitehtävien läpikäyntiä ja kuulumiset	15.45-16.45 Vierailija kertoo omasta yrityksestään / työstään + keskustelu
13.30 Alustus päivän aiheeseen	TAI
14.30 Tauko	16.00-16.30 Vapaaehtoista verkostoitumista toisen ryhmän kanssa
14.50 Työskentelyä aiheen parissa	***
15.30 Seuraavalle kerralle tulevat kotitehtävät	16.30 Kotitehtävät ja tärkeät asiat
***	17.00 Alustus päivän aiheeseen
15.45-16.45 Vierailija kertoo omasta yrityksestään / työstään + keskustelu	18.00 Tauko
TAI	18.20 Työskentelyä aiheen parissa
16.00-16.30 Vapaaehtoista verkostoitumista toisen ryhmän kanssa	19.00 Kotitehtävät ensi kerralle
	19.30 Kotiin

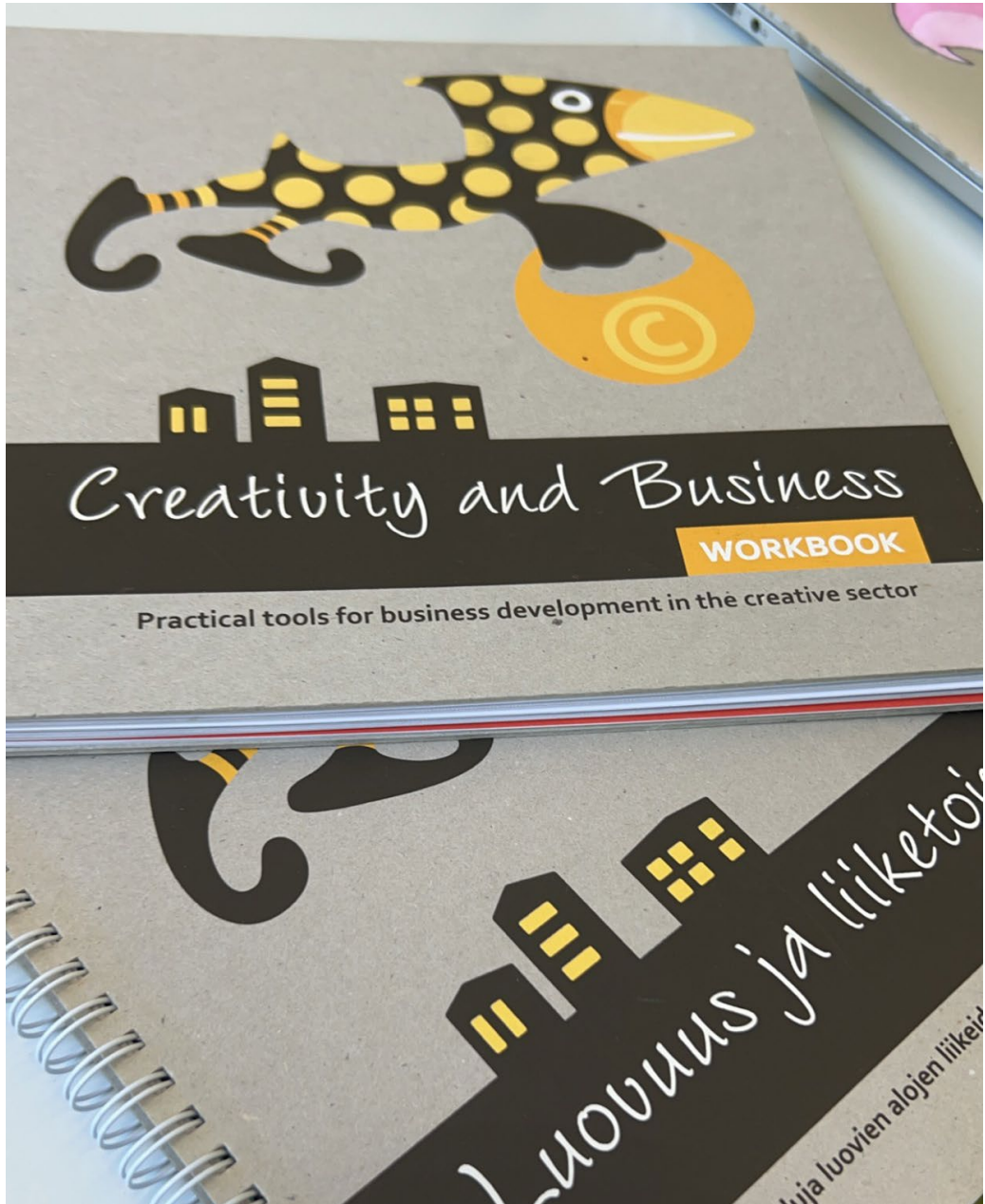
Valmennusmallimme kunkin valmennuskerran rakenne. Kuva: Eveliina Inkinen.

Työelämälähtöiset tehtävät tukivat työllistymisessä ja yrityksen perustamisessa

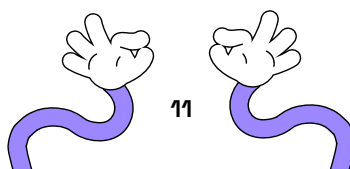
Valmennusjaksoon sisältyi kotitehtävien lisäksi kolme isompaa it-senäistä tehtävää, jotka tukivat osallistujia konkreettisesti työllistymisessä ja yrityksen perustamisessa. Näitä olivat pitchausvideon kuvaaminen, portfolion tekeminen sekä itse järjestetty yritys- tai organisaatiovierailu, jossa haastateltiin valittua toimijaa. Lisää tehtävis-
tä voit lukea tämän kokoelman artikkelista [“Oman osaamisen tunnistaminen ja esiin tuominen luovat pohjan urapolulle”](#).

Näistä tehtävistä osallistujat saivat myös sekä valmentajilta palautetta että toisiltaan vertaispalautetta, jotka osallistujat kokivat erittäin hyödylliseksi jatkoa varten.

Valmennuksissa käytettiin Luovuus- ja liiketoiminta -työkirjaa, joka löytyy verkosta täytettävänä versiona sekä suomeksi että englanniksi.
Kuva: Tiina Toivola

Vertaistuki ja yhteisöllisyys varmistivat osallistumisen ja viestien kulkemisen

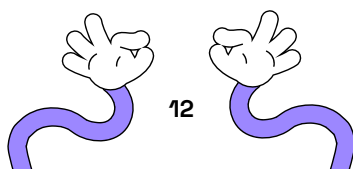
Oppimisen, verkostoitumisen ja sitoutumisen tueksi jaoin osallistujat noin 4–6 hengen pienryhmiin, joita luotsasivat kouluttamamme vertaisvetäjät (lisää tämän kokoelman artikkelissa [“Vertaisvetäjämalli valmennuksessa loi yhteisöllisyyttä ja turvallisemman tilan jokaiselle”](#)). Vertaisvetäjät olivat itsekin valmennuksen osallistujia, jotka halusivat osallistumisen lisäksi saada kokemusta vertaisvetämisestä. Vertaisvetäjät toimivat linkkinä osallistujien ja vetäjien välillä pitämällä yhteyttä ryhmäläisiinsä ja järjestämällä heille koko valmennusjakson ajan joka viikko tunnin verkostoitumistapaamisen. Pienryhmätyöskentely oli yksi valmennusmallimme vahvimmista elementeistä – sen ansiosta osallistujat kokivat tulleen nähdyiksi ja kuulluiksi. Samalla vahvistui myös yhteisöllisyys (lisää tämän kokoelman artikkelissa [“Yhteisöllisyys rakentuu toiminnallisilla menetelmillä ja kohtaamisen paikkoja mahdollistamalla”](#)), jonka ansiosta osallistujat kokivat helpoksi ja tärkeäksi tulla aina paikalle.

Kaikkien valmennusryhmien välisen verkostoitumisen edistämiseksi rakensimme myös LinkedIn-ryhmän. Samalla halusimme madaltaa kynnystä ottaa LinkedIn käyttöön, koska se tuntui joillekin osallistujista vieraalta alustalta. CreaDivelaisille suunnattu suljettu ryhmä tarjosi mahdollisuuden jakaa ajankohtaisia uutisia, tapahtumia ja mahdollisuuksia työllistyä alalla. Rohkaisimme myös osallistujia jakamaan ryhmässä tietoa toisilleen.

Palautteissa korostuivat selkeä rakenne, inspiroiva sisältö ja turvallinen ilmapiiri

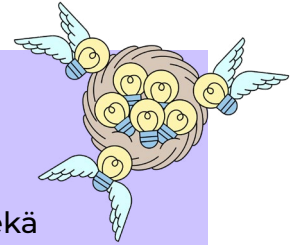
Saamissamme palautteissa korostui erityisesti lämmin, turvallinen ja innostava ilmapiiri. Osallistujat kokivat, ettei valmennuksessa tarvinnut esittää mitään – oli lupa olla keskeneräinen ja kehittyä omaan tahtiin. Ryhmän tuki ja yhteisöllisyys nousivat myös yhdeksi suurimmista hyödyistä. Kaikissa ryhmissä kiitosta sai lisäksi valmennusten selkeä rakenne. Osallistujat kokivat myös saaneensa käytännön työkaluja, tukea tavoitteiden selkeyttämiseen ja lisää rohkeutta toimia luovilla aloilla.

Erityisesti kansainväliset osaajat suosittelivat valmennusta eteenpäin omille verkostoilleen, ja suuri osa uusista osallistujista löysikin valmennuksemme suositusten kautta. Saimme englantia käyttäviltä

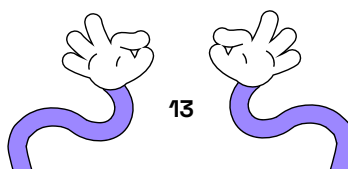

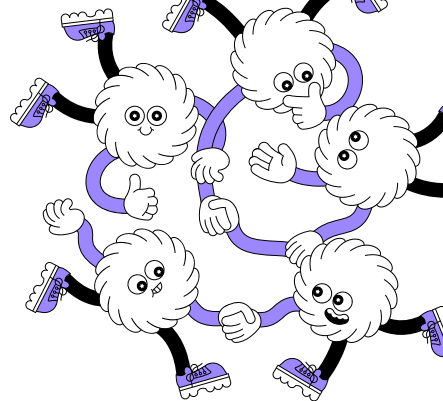
osallistujilta paljon hyvää palautetta siitä, että valmennus oli kaksikielinen. Lisäksi saimme kuulla myös suomea äidinkielenään puhuvilta osallistujilta, että valmennuksen ansiosta he ovat nyt rohkeampia käyttämään englantia ja verkostoitumaan muidenkin kuin suomea puhuvien toimijoiden kanssa. Tähän vaikutti varmasti myös se, että käännöksiä tehtiin yhteistyössä valmentajien, asiantuntijoiden, hankenkilöstön ja osallistujien kesken, luovasti ja rennosti improvisoiden. Näin saimme välitettyä eteenpäin ajatuksen siitä, että voi rohkeasti kommunikoida vieraalla kielellä, vaikka osaaminen ei olisikaan täydellistä.

Valmennuksen onnistumisen elementit pähkinänkuoressa

- Kaksikielisyys lisäsi saavutettavuutta ja rohkaisi sekä kansainvälisiä että suomalaisia osallistujia ylittämään kielirajoja.
- Pedagogiikan ytimessä oli käänteinen oppiminen, joka auttoi osallistujia orientoitumaan aiheisiin jo ennen valmennuskertaa ja syventämään oppimista tehtävien kautta.
- Pienryhmät ja vertaisvetäjät vahvistivat sitoutumista, verkostoitumista ja vertaistukea, jotka nousivat palautteissa merkittäviksi hyödyiksi.
- Henkilökohtaiset tapaamiset ja portfoliopalautteet loivat osallistujille yksilöllisen polun ja lisäsivät koettua hyötyä.
- Valmennuksen rakenne eteni systemaattisesti omien vahvuuksien tunnistamisesta kohti konkreettista tekemistä, mikä helpotti etenemistä kohti yrittäjyyttä tai työpaikkaa.
- Positiivinen, turvallinen ja lämmin ilmapiiri mainittiin toistuvasti tärkeimpänä syynä valmennuksen suositteluun.

Hautomo auttoi unelmat lentoon

Petri Katajarinne

Oman liikeidean kehittäminen on usein pitkällisen pohdinnan ja työn tulos. Ensimmäinen idea ei välttämättä ole se, josta lopullinen tuote tai palvelu syntyy. Kehittämispolku ideasta valmiiksi tuotteeksi ja palveluksi on yleensä kiemurainen ja edellyttää kehittämisen lisäksi kokeiluja ja testaamista. Tässä prosessissa on tärkeää olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja saada idealleen palautetta ja kannustusta. Idean kehittäminen vaatii myös suunnitelmallisuutta ja itsekuria. Hautomovalmennuksen tavoitteena oli antaa tukea kaikissa näissä asioissa.

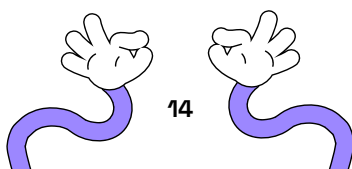
Mikä hautomo oli?

CreaDive-hankkeen aikana pidettiin kolme hautomovalmennusjaksoa, joissa valmennettavat pääsivät kehittämään omaa liikeideaansa tai muuta omaan työllistymiseensä liittyvää projektia. Hautomo oli tarkoitettu yrittäjyys- ja urapolkuvalmennuksen suorittaneille.

Yhteensä osanottajia hautomoissa oli 33. Osa valmennettavista osallistui useampaan kuin yhteen hautomovalmennusjaksoon. Valmennukseen oli mahdollista osallistua yksin tai tiimissä. Valmennusryhmät olivat CreaDive-valmennusten tapaan moninaisia.

Valmennustapaamisia pidettiin joka toinen viikko kolme tuntia kerrallaan neljän kuukauden ajan. Suurin osa valmennuksista tapahtui lähitapaamisina, osa myös verkon välityksellä. Valmennuskielenä toimi englanti, mutta valmennettavat saivat käyttää sekä suomea että englantia. Keskustelut tulkattiin tarvittaessa toiselle kielelle.

Valmennettavien projektit vaihtelivat aina oman yrityksen perustamisesta liikeidean kehittämiseen. Osalla valmennettavista projektina oli tuotteen tai palvelun kehittäminen. Osa valmennettavista toimi yrittäjinä joko päätoimisesti tai osa-aikaisesti.

Valmennuskonsepti

Minäpystyvyys

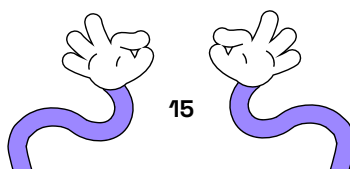
Hautomovalmennuskonseptin perustana käytettiin Albert Banduran (1997) *minäpystyvyyden (self-efficacy)* käsitettä. Minäpystyvyys tarkoittaa uskomusta omaan kykyihin suoriutua tietyistä tehtävistä ja saavuttaa tavoitteita, ja se vaikuttaa merkittävästi yksilön motivaatioon ja toimintaan. Sitä vahvistetaan muun muassa tukemalla yksilöä saavuttamaan onnistumisen kokemuksia, käyttämällä vertaisiesimerkkejä, antamalla kannustavaa palautetta ja osoittamalla luottamusta. Tärkeää on myös auttaa tunnistamaan ja hallitsemaan stressireaktioita.

Dialogisuus

Työkaluna hautomossa valmennettavien minäpystyvyyden vahvistamiseen käytettiin dialogimenetelmiä (dialogista esim. Holm, Poutanen & Ståhle, 2018). Valmentajan roolina oli pysyä dialogissa taustalla varmistamassa, että valmennuksen ilmapiiri oli turvallinen osallistujille ja että dialogisuus toteutuisi mahdollisimman hyvin. Yhtenä menetelmänä käytettiin GROW-mallia, jota toteutettiin dialogikävelyn merkeissä. GROW tulee sanoista *Goals, Reality, Options* ja *Will*. Opiskelijat siirtyivät puoleksi tunniksi pareittain pois valmennustilasta ja kävivät GROW-dialogikeskustelun, jossa toinen oli ensin kysyjän roolissa ja toinen kertoi jostain senhetkisestä kehittämishaasteestaan. Puolella välissä keskustelua vaihdettiin roolit. Keskusteluja ei purettu enää yhteisesti.

Mentorointi

Dialogisuutta ja minäpystyvyyden vahvistamista edistettiin myös sillä, että jokainen valmennettava hankki itselleen hautomokauden ajaksi mentorin, jota hän tapasi vähintään yhden kerran kauden aikana. Mentoreiden hankkiminen ja ensimmäinen yhteydenotto oli valmennettavien vastuulla. Mentoroinnista keskusteltiin hautamojakson alussa sekä käytiin yhdessä läpi, millainen on sopiva mentor ja mitä mentoroinnilla tarkoitetaan. Valmennuksessa korostettiin myös sitä, että mentorointi on tärkeää verkostoitumisen kannalta ja hautomovalmennusta voi käyttää välineenä sellaiseen itselleen tärkeään henkilöön tutustumisessa, johon ei tavallisesti ole mahdollisuutta. Mentor toi valmennukseen ulkopuolisen asiantuntijan näkemyksen ja tuen

valmennettavan kehittämisprojektiin. Liki kaikki valmennettavat onnistuivat löytämään itselleen sopivan mentorin. Kokemukset mento-
roinnista olivat positiivisia, ja mentorointi koettiin hyödylliseksi oman
kehittämisprojektin kannalta.

Hautomotapaamisten rakenne

Hautomotapaamisten rakenne oli jaettu neljään osaan, ja tämä ko-
konaisuus toistui joka kerta samana. Ensin oli kuulumiskierros, jossa
osallistujat kertoivat kuulumisiaan ja siitä, kuinka edellisellä tapaa-
miskerralla asetetut välitavoitteet olivat onnistuneet. Välitavoitteet
tai -tehtävät liittyivät valmennettavan omaan projektiin, ja lisäksi käy-
ttiin läpi, miten kunkin valmennettavan itselleen määrittelemä lupaus
edistää omaa terveyttään ja hyvinvointiaan oli toteutunut.

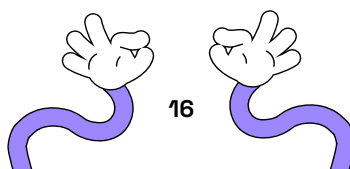
Kuulumiskierroksen jälkeen toinen osio oli dialogikävely, ja osallistu-
jat lähtivät ulos valmennustilasta sitä toteuttamaan. Etätapamisissa
siirryttiin erillisiin työtiloihin.

Kolmas osuus tapaamisesta oli valmennettavien esitykset omista pro-
jekteistaan. Esityksissä käytiin läpi projektia ja senhetkistä tilannetta
sekä erityisesti haasteita, joihin valmennusryhmä voisi antaa apua.
Esityksen jälkeen kuulijat antoivat palautetta: mikä esityksessä tai
projektissa oli hyvää, mitä parannettavaa, millaisia kysymyksiä ja uu-
sia ideoita esitys herätti.

Neljännessä osuudessa käytiin avointa keskustelua ajankohtaisista ja
valmennettavien tarpeista nousseista teemoista. Lopuksi valmennet-
tavat asettivat seuraavan kerran välitavoitteet, joita he aikoivat toteut-
taa seuraavan kahden viikon aikana. Välitavoitteet pohjautuivat pro-
jektisuunnitelmaan ja toteutusaikatauluun, roadmapiin.

Henkilökohtainen valmennus

Hautomovalmennukseen kuului myös henkilökohtaisia valmennus-
keskusteluja hautomon valmentajan kanssa. Ennen ensimmäistä val-
mennuskeskustelua valmennettava teki omaa oppimistaan tukevan
oppimissopimuksen, jossa valmennettava asetti omat tavoitteensa
laajempaan viitekehykseen. Oppimissopimus on itseohjautuvan op-
pimisen tueksi kehitetty työkalu (Cunningham, 1999).

Kysymysten ”mistä olen tullut?”, ”missä olen nyt?”, ”mihin haluan mennä?”, ”miten pääsen perille?” ja ”mistä tiedän, että olen perillä?” avulla valmennettava reflektoi omaa osaamistaan ja parhaimmillaan löytää punaisen langan omassa urapolussaan ja oppimishistoriassaan. Oppimissopimuksen avulla valmentaja tutustui valmennettavaan, hänen tavoitteisiinsa sekä motivaation aloittaa hautomovalmennus. Hautomojakson puolessavälissä pidettiin toinen valmennuskeskustelu, jossa arvioitiin hautomoprojektin etenemistä. Viimeisessä keskustelussa arvioitiin koko hautomovalmennuksen onnistumista sekä mietittiin jatkotoimia.

Oppimissopimuksen lisäksi valmennettava laati omalle projektilleen kehittämissuunnitelman sekä aikataulutti toimenpiteet erilliseen roadmap-aikatauluun.

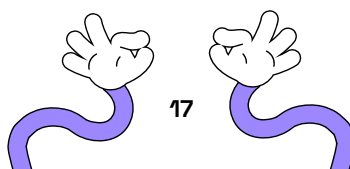
Hautomosta opittua

Valmentajan näkökulma

Parasta hautomossa oli valmennettavien erilaisuus ja sitoutuminen hautomotyöskentelyyn. Valmennusryhmissä onnistuttiin luomaan luottamuksen ja turvallisuuden ilmapiiri, joka mahdollisti dialogisuuden. Valmennuksen aikana oli havaittavissa selvästi valmennettavien rohkeuden ja itseluottamuksen kasvua, minäpystyvyyden käsitteen mukaisesti.

Neljä kuukautta oli sopivan mittainen jakso kehittää omaa projektiaan. Osalle valmennettavista tämä aika oli riittävä, mutta osalla projektin eteneminen vaati pidemmän ajan. Parhaimmillaan valmennettava osallistui kaikkiin kolmeen hautomojaksoon, jolloin pitkäkestoisuus antoi mahdollisuuden edetä oman elämäntilanteen mukaan.

Osa valmennettavista toivoi, että hautomossa olisi myös opetettu yritystoimintaan liittyviä eri osa-alueita. Se ei kuitenkaan ollut hautomon tarkoitus, vaan näitä asioita ohjattiin CreaDive-hankkeessa viestimällä erilaisista muiden toimijoiden tarjoamista koulutuksista. Varsinaisen opetuksen sijaan tapaamisissa keskusteltiin näistä yritys- ja liiketoimintaan liittyvistä aiheista. Valmennuksissa toteutui vertaisoppimisen ja -jakamisen periaate, sillä valmennettavat jakoivat avoimesti esimerkiksi löytämiään tietolähteitä ja vinkkejä erilaisista tapahtumista.

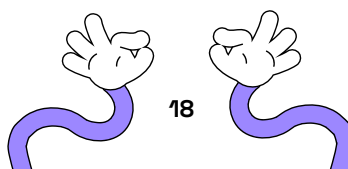
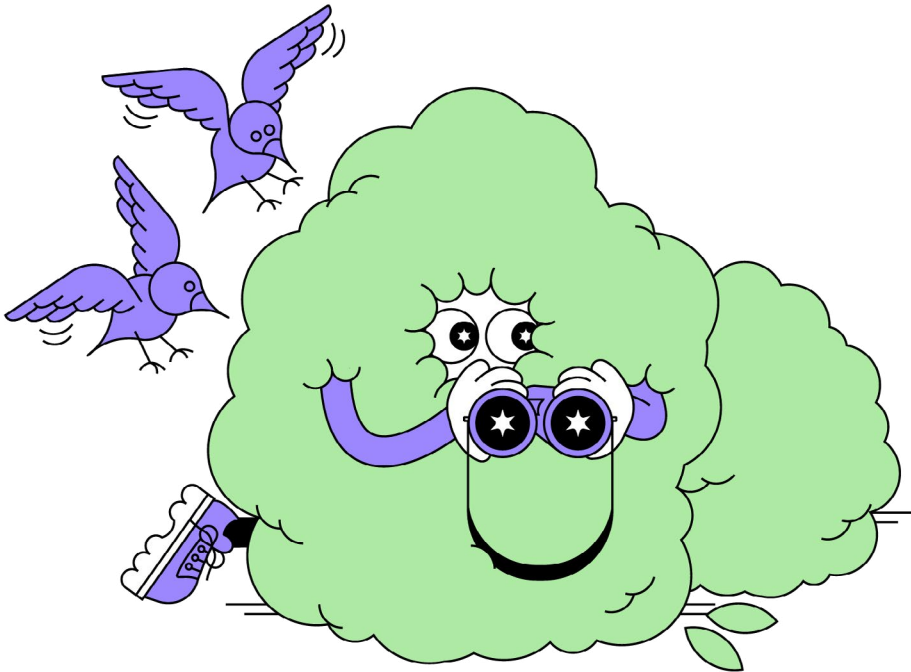

Valmennettavien erilaiset lähtökohdat kehittämiselle tukivat minäpystyvyyden kehittämisen mallin tavoitteita. Pidemmällä olevat valmennettavat toimivat esimerkkeinä ja kannustajina omaa projektiaan vielä etsiville. Samoin valmennuksen kannalta oli hyödyllistä, että toisessa ja kolmannessa valmennuksessa oli osallistujia edellisestä hautomosta.

Valmennettavien näkökulma

Hautomoista kerättiin osallistujilta palautetta hautomojakson päätyttyä. Palautteissa korostui erityisesti valmennusten vertaistuen ja valmentajan tuen merkitys. Ensimmäinen ryhmä koki edistyneensä vahvimmin, kun taas myöhemmät ryhmät toivoivat lisää konkreettisia esimerkkejä ja henkilökohtaisempaa palautetta. Monikielisyys toi sekä rikkautta että pieniä haasteita, mutta kaikissa ryhmissä arvostettiin joustavuutta, yhteisöllisyyttä ja mahdollisuutta soveltaa opittua omaan työhön.

Kysyimme tätä artikkelia varten valmennettavilta kokemuksia hautomojaksosta. Seuraavalla sivulla yhden valmennettavan, Leila Åkerlundin, ajatuksia.

Leila Åkerlund

CreaDive-valmennuksen osallistuja

“Olin mukana hautomossa, koska minulla on unelma omasta yrityksestä ja katsoin, että se on hyvä paikka kehittää sitä ideaa.”

“Hautomo antoi selvän rakenteen omalle työskentelylleni. Tapasimme kahden viikon välein, ja sen kahden viikon aikana olin motivoitunut työstämään omaa projektiani eteenpäin. Silloin ei tuntunut, että olisi niin yksin oman unelmansa kanssa. Hautomossa sain puhua ideastani muiden kanssa ja sain palautetta kaikesta, mikä auttoi näkemään, missä on kehitettävää ja mikä jo toimii. Parasta oli siis tuki ja palaute.”

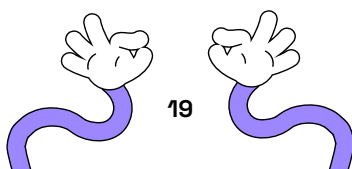

Leila Åkerlund on saanut paljon hyötyä hautomosta.
Kuva: Emma-Karoliina Reponen.

“Opin itsestäni paljonkin. Opin, että pelkään epävarmuutta, mutta voin silti mennä eteenpäin pienin askelin. Pelko saa näkemään asiat joko tai ajatteluna, mutta olen itse päätenyt vaihtoehtoon, jossa työstän unelmaani pikkuhiljaa ilman joko-tai-ajattelua.”

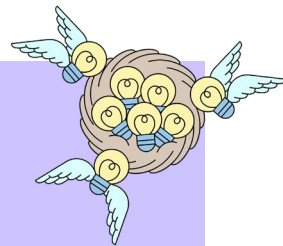
“Varsinaisesti mikään ei ollut haastavaa, mutta jos jotain pitäisi mainita, niin välillä englannin puhuminen. “

“Sain kirkastettua idean ytimen ja miten lähden toimimaan tulevaisuudessa. Tämä on elämän kestävä missio, ja hautomo oli paikka, jossa puhalsin ideaan henkeä. Tuki ja turva oli tarpeen. Kiitos.”

Hautomovalmennus pähkinäkuoressa

- Hautomovalmennuksen avulla voi vahvistaa minäpystyvyyttä ja dialogisuutta.
- Turvallinen ilmapiiri on hautomovalmennuksen onnistumisen edellytys.
- Hautomotapaamisten pääpaino on valmennettavien omassa aktiivisessa työskentelyssä.

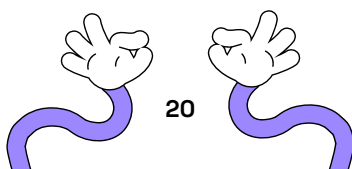
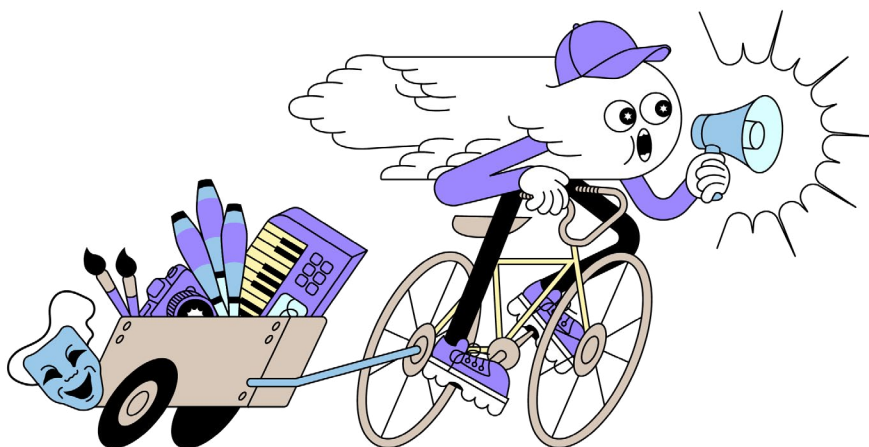

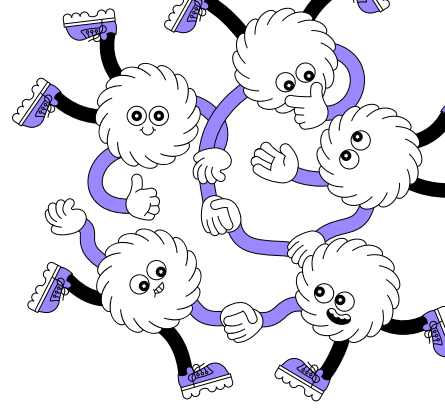
Lähteet

Banduran, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W H Freeman/Times Books/ Henry Holt & Co.

Cunningham, I. (1999). *The Wisdom of Strategic Learning*. Gower Publishing Ltd.

Holm, R., Poutanen, P. & Ståhle, P. (26.11.2018). *Mikä tekee dialogin: Dialogisen vuorovaikutuksen tunnuspiirteet ja edellytykset*. Sitra. <https://arkisto.sitra.fi/artikkelit/mika-tekee-dialogin-dialogisen-vuorovaikutuksen-tunnuspiirteet-ja-edellytykset/>

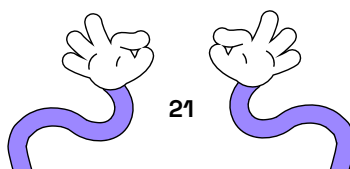
Vertaisvetäjämalli valmennuksessa loi yhteisöllisyyttä ja turvallisemman tilan jokaiselle

Anna Pikala

Jo ennen CreaDive-hankkeen valmennusten sisältöjen suunnittelua lähdimme rakentamaan valmennukselle vertaisvetäjämallia, sillä olimme huomanneet vertaisvetämisen ehdottomat hyödyt jo aiempien hankkeidemme valmennuksissa. Valitsimme jokaiseen viiteen valmennukseemme osallistujien joukosta 4–6 vertaisvetäjää. Nämä vertaisvetäjät toimivat valmennuksessa valmentajan ja osallistujien välillä viestinviejinä ja -tuojina sekä huolehtivat siitä, että heidän vetämiensä pienryhmien osallistujat pysyivät valmennuksessa mukana ja pääsivät jakamaan viikoittain ajatuksiaan kannustavassa ja turvallisessa pienryhmässä. Samalla vertaisvetäjä sai kokemusta moninaisen pienryhmän ohjaamisesta sekä lisää itsevarmuutta ja rohkeutta omaa urapolkuaan varten.

Vertaistoiminta

Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisen vaikuttajan, Kansalaisareenan (n.d.), mukaan vertaistoiminta on sellaista toimintaa, jossa osallistujia yhdistää samankaltainen elämäntilanne tai kokemukset. CreaDive-hankkeen valmennuksen osallistujia yhdisti halu löytää oma ura- tai yrittäjyyspolku luovilta aloilta sekä aiemmat kokemukset luovilta aloilta. CreaDive-hankkeessa kaikki osallistujat toimivat vertaisina toisilleen eli he ”halusivat kuunnella muita ja jakaa omia kokemuksiaan itsensä ja toistensa hyväksi” (Kansalaisareena, n.d.). Sen lisäksi jokaiseen CreaDive-hankkeen viiteen valmennukseen valittiin osallistujista vielä erikseen 4–6 vertaisvetäjää, jotka saivat etukäteen koulutuksen tehtäviinsä ja tukea pitkin valmennusta. Tämä alun koulutus ja tukitapaamiset matkan varrella osoittautuivat tärkeiksi hetkiksi kuulostella, miten vertaisvetäjillä ja pienryhmillä menee.

Vertaisvetäjän tehtävät CreaDive-valmennuksessa

Vertaisvetäjien tehtävänä oli toimia noin 4–6 hengen pienryhmien vertaisvetäjinä niin, että viikoittaisen koko ryhmän valmennuksen lisäksi pienryhmät tapasivat vielä erikseen tunnin ajan joka viikko, jolloin he tekivät yhdessä kotitehtäviä ja juttelivat sekä sen viikon valmennuksen teemasta että muista ryhmäläisille ajankohtaisista asioista. Haastattelin tätä artikkelia varten kahta CreaDive-valmennuksen vertaisvetäjää, Anastasia Kisialiovaa ja Taawetti Myrskyvalkeaa, jotka lisäsivät vertaisvetäjien tehtäviin vielä tietojen ajankohtaisen jakamisen oman pienryhmän jäsenille, pienryhmätapaamisissa keskustelujen fasilitoinnin sekä sen varmistamisen, että kaikki saavat pienryhmätapaamisissa mahdollisuuden puhua eli ”pienen safe spacen rakentamisen”. Tätä tukee hyvin Terveyskylä-sivustolla (n.d.) oleva ajatus siitä, että vertaistuen tärkeimpinä elementteinä ovat nimenomaan kertominen ja kuunteleminen.

Vertaisvetäjät toimivat myös viestinvälittäjinä valmentajien ja osallistujien välillä. Vertaisvetäjille perustettiin oma WhatsApp-ryhmä, johon valmentajat laittoivat viestejä eteenpäin pienryhmille välitettäväksi, ja toisinpäin vertaisvetäjät laittoivat WhatsApp-ryhmään viestejä ja kysymyksiä omilta pienryhmäläisiltään valmentajille vastattavaksi.

Taawetti Myrskyvalkea ja Anastasia Kisialiova saivat vertaisvetäjinä toimimisesta itsevarmuutta ja rohkeutta sekä oppivat vahvuuksistaan ja kehittämiskohteistaan urapolkujaan varten. Kuva: Anna Pikala

Kuka sopii vertaisvetäjäksi?

Opimme vasta matkan varrella, että vertaisvetäjien täytyy olla valmennukseen jo mukaan ilmoittautuneita osallistujia. Aluksi otimme mukaan myös ihmisiä, jotka halusivat vain oppia moninaisen ryhmän ohjaamisesta mutta joilla ei ollut luovien alojen taustaa eikä kiinnostusta sillä polulla etenemiseen. Opimme, että vertaistuen edellytys ja arvo on siinä, että vertaisvetäjällä ja osallistujilla on samankaltainen tausta ja tulevaisuuden tavoitteet, jotta he pystyvät ymmärtämään ja ennen kaikkea innostamaan ryhmäläisiään (ks. Terveyskylä, n.d.). Painotimme kuitenkin halukkaille infoissamme, että vertaisvetäjän ei tarvitse tietää valmiiksi mitään valmennuksen teemoista, kuten yrittäjyydestä, urapoluista tai luovista aloista, vaan ne opitaan yhdessä muun ryhmän kanssa. Samaa painotimme sitten ensimmäisillä kerroilla kaikille osallistujillekin, jotta välttyttiin siltä ajatukselta, että vertaisvetäjä auttaisi omia pienryhmäläisiään esimerkiksi yrityksen perustamisessa tai työpaikan löytämisessä – hän sai halutessaan auttaa, mutta hänen ei tarvinnut osata tehdä sitä.

"Hyvä vertaisvetäjä pitää ihmiset kartalla ja kohtaa heidät, on läsnä sekä kuulostele, onko kaikki kunnossa."

- Vertaisvetäjä Taawetti Myrskyvalkea

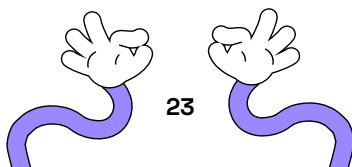
Taawetti totesi, että jokainen voi tehdä vertaisvetämistä omalla persoonallaan, mutta siinä auttaa viestintäosaaminen ja järjestelmällisyys. Tärkeintä Taawetin ja Anastasian mukaan on kuitenkin se, että haluaa auttaa toisia ja on valmis kuuntelemaan ja kannustamaan.

"Olisi hyvä, että pienryhmässä olisi alusta asti mietittynä ja sovittuna vertaisvetäjälle oikea käsi, joka voi paikata tarvittaessa".

- Vertaisvetäjä Anastasia Kisialiova

Taawetti lisäsi vielä vinkiksi sen, että oman pienryhmän jäsenet kannattaa ottaa alusta asti myös vertaisvetäjän hommiin eli delegoida vastuuta muillekin.

Mihin vertaisvetäjiä tarvitaan?

Meille valmentajille vertaisvetäjät olivat ehdoton apu valmennuksissa. Heidän kautta kuulimme pienryhmissä olevista kysymyksistä, haasteista ja toiveista ja samalla pystyimme heidän avullansa saamaan sekä ajankohtaiset tiedot perille kaikille osallistujille että osallistujat ihan eri lailla innostettua ja sitoutettua mukaan valmennukseen. Keskeyttämisprosentti oli kaikissa viidessä valmennuksessamme harvinaisen pieni – pitkälti varmasti vertaisvetäjien ja vertaisvetäjämallin ansiosta. Samaa mieltä oli myös Anastasia.

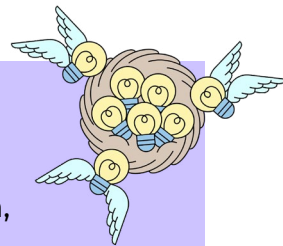
"Vertaisvetäjämalli oli välttämätön tässä valmennuksessa, sillä se loi yhteisöllisyyttä ja turvallisen tilan, jossa jokainen pystyi olemaan oma itsensä ja sitoutui helpommin koko valmennukseen."

- Vertaisvetäjä Anastasia Kisialiova

Anastasia Kisialiovan ja Taawetti Myrskyvalkean mukaan vertaisvetäminen osoittautui vielä paremmaksi kuin mitä he olivat ajatelleet. Kuva: Anna Pikala

CreaDive-hankkeen vertaisvetäjämalli pähkinäkuoressa

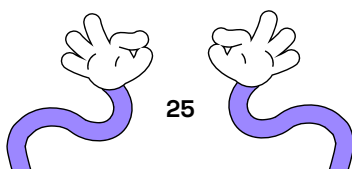

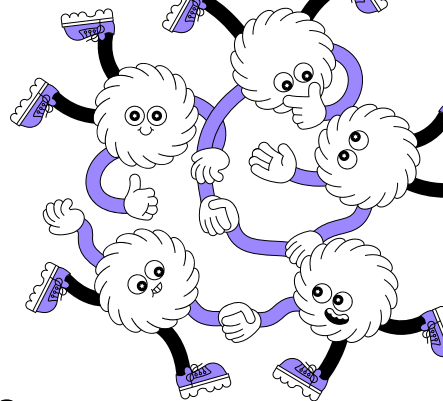
- CreaDive-hanke järjesti yhteensä viisi valmennusta, joissa kussakin oli 4–6 vertaisvetäjää.
- Vertaisvetäjille järjestettiin ennen valmennuksen alkua, puolivälissä ja lopuksi koulutus- ja kokemustenjakohetki.
- Pienryhmien (4–6 hlö) osallistujat ja vertaisvetäjät oli jaettu etukäteen saatujen tietojen ja toiveiden (oma ala, kiinnostus yrittäjyyteen tai urapolkuun, pienryhmän kielitoive) mukaisesti.
- Pienryhmät tapasivat ryhmänsä kesken sekä omassa WhatsApp-ryhmässään että kerran viikossa tunnin ajan joko valmennuspaikan tiloissa tai kahvilassa, taidenäyttelyssä tai muussa valitsemassaan paikassa.
- Lisäksi vertaisvetäjät järjestivät yhdessä kerran kuukaudessa koko valmennusryhmän yhteisen vapaamuotoisen tapaamisen, jotta osallistujat tutustuivat myös muihin kuin oman pienryhmänsä jäseniin.

Lähteet

Kansalaisareena. Vapaaehtoistoiminnan määritelmä. Haettu 18.9.2025 osoitteesta: <https://kansalaisareena.fi/vapaaehtoiselle/vapaaehtoistoiminnan-maaritelma/>

Terveyskylä. Mitä on vertaistuki? Haettu 18.9.2025 osoitteesta: <https://www.terveyskyla.fi/vertaistalo/tietoa-vertaistuesta/mita-on-vertaistuki>

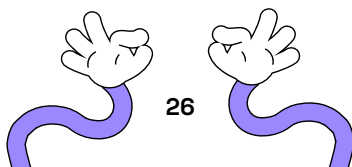
Yhteiskehittämismallilla vahvistettiin Varsinais-Suomen luovien alojen ekosysteemiä

Eveliina Inkinen ja Anna Pikala

Varsinais-Suomen luovien alojen ekosysteemi muodostuu monimuotoisesta joukosta toimijoita, joihin kuuluvat luovien alojen ammattilaiset ja yritykset, kolmannen sektorin toimijat, luovat tilat ja yhteisöt, koulutuksen järjestäjät sekä julkisen sektorin työllisyyttä ja yrittäjyyttä tukevat palvelut. Ekosysteemin toimivuus, keskinäinen tunnettuus ja yhteistyörakenteet ovat keskeisiä tekijöitä luovien alojen työllistymisen, toimeentulon ja kestävämmän ammatinharjoittamisen kannalta. Ekosysteemien kehittämisen keskeinen haaste ei ole toimijoiden puute, vaan yhteisen rakenteen, kielen ja jatkuvan yhteistyön puuttuminen. CreaDive-hankkeessa me pyrimme vahvistamaan tätä ekosysteemiä tekemällä sen rakennetta näkyväksi, tuomalla toimijoita yhteen ja luomalla tiloja yhteiselle oppimiselle ja kehittämiselle. Keskeinen ajatuksemme on ollut se, että luovien alojen ekosysteemiä ei kehitetä ulkopuolelta käsin vaan yhdessä sen toimijoiden kanssa. Tässä artikkelissa kuvataan hankkeessa toteutettu prosessi vaihe vaiheelta siten, että se voi toimia mallina ja inspiraationa myös muille alueellisille kehittäjille ja toimialoille.

Ekosysteemin ymmärtäminen ja kehittäminen palvelumuotoilun keinoin

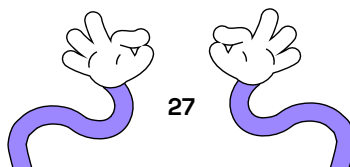
Ekosysteemityö käynnistyi jo hankkeen valmisteluvaiheessa joulukuussa 2023, jolloin järjestimme ensimmäisen työpajan Varsinais-Suomen luovien alojen keskeisille ekosysteemitomijoille. Työpajassa esittelimme hankkeen tavoitteita ja kävimme yhteistä keskustelua ekosysteemin nykytilasta, tunnistetuista haasteista sekä siitä, millaisin

toimenpitein luovien alojen yhteistyötä ja rakenteita olisi järkevää kehittää. Valmisteluvaiheen työpaja loi pohjan hankkeen myöhemmälle työpajatyöskentelylle ja vahvisti yhteiskehittämisen periaatetta sekä toi ensimmäistä kertaa hankkeen puitteissa asiantuntijoita, eli ekosysteemin toimijoita, yhteen.

Ekosysteemin yhteiskehittäminen jatkui keväällä 2024 palvelumuotoilutyöpajojen muodossa. Ensimmäisessä työpajassa maaliskuussa 2024 tarkastelimme luovien alojen ekosysteemiä erilaisten toimijapersoonien kautta. Osallistujat pohtivat ennalta määriteltujen asiakaspersoonien (vastavalmistuneen luovan alan ammattilaisen, maahanmuuttaneen luovien alojen osaajan ja alanvaihtajan) arjen haasteita ja kipupisteitä. Hahmottelimme myös yhdessä luovien alojen ekosysteemikarttaa ja toimijoita, asiakaspersoonien palvelupolkuja sekä tulevaisuuden yhteistyörakenteita ja potentiaalista työnteon alustaa. Palvelupolkuja luonnosteltiin erityisesti tilanteisiin, joissa luovan alan toimija on uusi alueella tai tulee maahanmuuttajataustaisena uuteen toimintaympäristöön. Näin osallistujat hahmottivat, millaisia toimijoita luovien alojen ammattilainen kohtaa uransa eri vaiheissa ja millaisia reittejä pitkin työllistyminen, yrittäjäyys ja ylipäättään kotoutuminen etenee. Vaikka kaikkia visioituja ratkaisuja ei lopulta toteutettu hankkeen aikana, työskentely oli tärkeää yhteisen ymmärryksen rakentamisessa ja ekosysteemin kokonaiskuvan kirkastamisessa.

Työpajan pohjalta rakensimme ensimmäisen version ekosysteemikartasta, jota saatiin täydennettyä lokakuussa 2024 Rise-verkostoitumistapahtumassa pidetyssä toisessa palvelumuotoilutyöpajassa kentän toimijoiden ja asiantuntijoiden kanssa. Painettuun karttaan sai laittaa erivärisiä nuppineuloja ja merkitä niiden avulla kehuja ja kehittämis-kohteita liittyen kentän toimijoihin. Lisäksi osallistujat saivat täydentää karttaa, jos he huomasivat verkostossa puutteita.

5. Palvelumuotoilutyöpaja: Pidimme ”Ratkaisuja Turun seudun luovien alojen kentän haasteisiin –keskustelutilaisuuden, jossa toimimme yhteen kentän toimijat ja asiantuntijat ja koitimme yhdessä löytää ratkaisuja työpajoissa esiin nousseisiin haasteisiin.

Tuloksena syntyi ratkaisuehdotukset kahdeksaan haasteeseen, jotka toimitettiin osallistujien lisäksi myös Turun luovista aloista vastaaville päättäjille.

4. Palvelumuotoilutyöpaja: Kävimme läpi, keitä toimijoita nämä kehityskohteet koskevat ja ketkä toimijat nämä kehityskohteet pystyisivät aidosti ratkaisemaan.

Tuloksena syntyi lista toimijoista, jotka pystyvät näihin konkreettisiin kehityskohteisiin vaikuttamaan, ja jotka kutsutaan viimeiseen työpajaan.

3. Palvelumuotoilutyöpaja: Pohdimme, miksi aiemmin merkityt hyvin toimivat palvelut toimivat, miksi jokin palvelu ei toimi ja mitä ovat puuttuvat palvelut.

Tuloksena syntyi konkreettiset kehityskohteet –listaus.

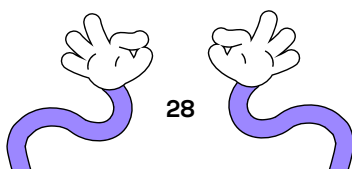
2. Palvelumuotoilutyöpaja: Merkitsimme aiemmin hahmotelluille poluille niillä jo hyvin toimivat palvelut, heikosti toimivat palvelut ja kokonaan puuttuvat palvelut.

Tuloksena syntyi kartta, jossa näkyvät eri väreillä toimivat, heikosti toimivat ja puuttuvat palvelut.

1. Palvelumuotoilutyöpaja: Määrittelimme Turun seudun luovien alojen toimijoista esimerkkityyppisiä ja hahmottelimme heidän tarpeitansa ja polkujansa luovien alojen kentällä Turussa.

Tuloksena syntyi viisi esimerkkityyppiä ja heidän polkunsaa.

Palvelumuotoilutyöpajat etenivät esimerkkityyppien ja heidän polkujensa määrittelystä ratkaisuehdotuksiin saakka. Kuva: Anna Pikala

Kahdeksan haastetta luovan kentän työllisyydessä ja yrittäjyydessä

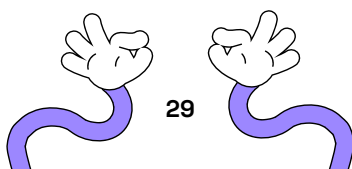
Joulun alla 2024 järjestetyssä kolmannessa palvelumuotoilutyöpajassa tunnistettiin aiemman työpajamateriaalin pohjalta luovien alojen ekosysteemeissä kahdeksan keskeistä haastetta, joita kentän toimijoilla on työllisyyteen ja yrittäjyyteen liittyen. Näihin kuuluivat muun muassa palveluiden löydettävyyks, edullisten tilojen puute, kielimuuri tukipalveluissa, tiedon puute verkostoista, hakijastatukseen liittyvät esteet, työn löytymisen vaikeus, yhteisten materiaalien puute sekä tarve keskitetylle ekosysteemitiedolle.

Näitä haasteita työstettiin edelleen maaliskuussa 2025 järjestetyssä neljännessä palvelumuotoilutyöpajassa, jossa osallistujat kytkivät haasteita eri toimijatyyppeihin ja pohtivat, mitkä organisaatiot tai toimijat voivat aidosti vaikuttaa niiden ratkaisemiseen. Työskentely siirsi painopistettä yhä konkreettisempaan suuntaan ja vahvisti käsitystä ekosysteemin jaetusta vastuusta.

CreaDive-hankkeen viimeinen eli viides palvelumuotoilutyöpaja järjestettiin marraskuussa 2025. Kutsuimme työpajaan erityisesti niitä organisaatioita ja toimijoita, joilla on todellisia vaikutusmahdollisuuksia tunnistettuihin haasteisiin. Lisäksi paikalla oli luovien alojen toimijoita, jotka pystyivät tuomaan haasteisiin omaa näkökulmaansa. Työpaja toteutettiin kaksikielisenä niin, että osa ryhmistä työskenteli englanniksi ja osa suomeksi, mikä konkretisoi hankkeen tavoitetta kehittää Varsinais-Suomen luovien alojen ekosysteemiä kulttuurisesti moninaisempaan suuntaan. Työpajan tavoitteena oli mahdollistaa keskustelu, yhteinen ymmärrys ja uusien ratkaisuehdotusten syntyminen. CreaDive-hankkeen rooli oli toimia fasilitoijana ja kokoajana, joka toi toimijat saman pöydän ääreen. Haasteet ja niihin työpajassa löydetty ratkaisuehdotukset toimitimme eteenpäin alueellamme aiheista vastaaville asiantuntijoille ja päättäjille, jotka toivottavasti niitä nyt omalta osaltaan ratkovat eteenpäin. Löydät nämä haasteet ja ratkaisuehdotukset niihin tämän artikkelin lopusta.

Verkostoitumistapaamiset osana ekosysteemin vahvistamista

Palvelumuotoilutyöpajojen rinnalla CreaDive-hankkeessa järjestettiin viisi verkostoitumistapaamista, jotka tähtäsivät ekosysteemin vahvistamiseen. Verkostoitumistapaamisissa korostettiin matalaa kynnystä,

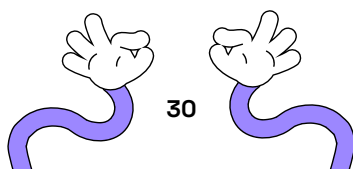

luovuutta ja rentoa yhdessäoloa. Esimerkiksi maaliskuussa 2025 järjestetyssä tapaamisessa osallistujat esittäytyivät piirtämisen ja luovan kirjoittamisen keinoin, minkä jälkeen verkostoiduttiin pienryhmissä ja jaettiin käytännön vinkkejä luovilla aloilla työskentelyyn. Lisäksi verkostoitumistapaamisissa tutustuttiin toisiin verkostoitumisbingon avulla, pohdittiin yhdessä ekosysteemiin liittyviä kysymyksiä (mitä toimijoita tunnet alueella, mikä palveluissa toimii/ei toimi, mitä palveluita ehkä vielä puuttuu) ja työstettiin asiakaspersoonia eteenpäin.

Lokakuussa 2025 järjestetty viimeinen verkostoitumistapaaminen toteutettiin osana laajempaa varsinaissuomalaista verkostotapahtumaa (VERKOTU) yhteistyössä Fusion Labs -hankkeen kanssa. Tapaamisessa hyödynsimme tavoitekorttityökalua, jonka avulla osallistujat kirkastivat omia tavoitteitaan verkostoitumiselle ja tapahtumaan osallistumiselle. Verkostoitumistapaamisten tavoitteena oli luoda aitoja kohtaamisia ja vahvistaa luovien alojen toimijoiden keskinäistä luottamusta.

Kohti kestävämpää ja moninaisempaa ekosysteemiä

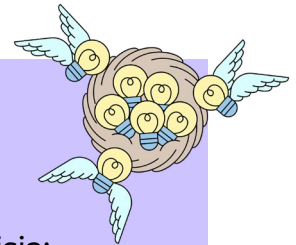
Palvelumuotoilutyöpajojen ja verkostoitumistapaamisten lisäksi CreaDive tilasi Humanistisen ammattikorkeakoulun ylemmän tutkinnon opiskelija Sami Blombergiltä opinnäytetyön, jossa pyysimme Samia pohtimaan ja kuvaamaan Turun alueen luovien alojen ekosysteemiä erityisesti moninaisuuden näkökulmasta. Päätuloksena nousi esiin, että ekosysteemin kehittäminen vaatii järjestelmällisiä ja oikein suunnattuja toimia, jotta se olisi saavutettavampi kulttuurisesti moninaisille toimijoille. Sami puhuu ekosysteemin johtajuudesta eli orkestroinista, josta jonkun toimijan tulisi Turun seudulla ottaa vastuu. Tämän orkestroijan ei tulisi Samin mukaan olla ekosysteemiä kontrolloiva, vaan sen mahdollistaja esimerkiksi yhteisen alustan avulla. Lisäksi Sami tuo esiin, kuinka olemassa olevien toimijoiden ei pitäisi vain mukautua ottamaan vastaan myös kulttuurisesti moninaiset toimijat, vaan luovien alojen tulisi lähteä siitä, että moninaisuus on tervetullutta ja että sitä tarvitaan. Sami kiteyttää tämän hyvin toteamalla, kuinka "Kulttuurinen moninaisuus ei saa jäädä yksittäisten projektien tai symbolisten tekojen varaan, vaan sen tulisi näkyä koko ekosysteemin rakenteissa, resurssien jaossa, rahoituslinjauksissa, tilapolitiikassa, ohjelmasuunnittelussa ja yleisesti ottaen päätöksentekoprosesseissa ja strategisissa linjauksissa. Kulttuurisesti moninaiset toimijat tulee ottaa mukaan suunnittelemaan ja arvioimaan ekosysteemin kehittä-

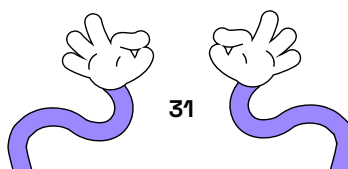
mistoimia.” Pääset lukemaan lisää luovien alojen ekosysteemin kehittämisestä erityisesti moninaisuuden näkökulmasta [Sami Blombergin opinnäytetyöstä](#).

CreaDive-hankkeen ekosysteemityö osoittaa, että luovien alojen rakenteiden kehittäminen edellyttää aikaa, avoimuutta, toistuvia kohtaamisia sekä eri tasoilla tapahtuvaa työskentelyä. Palvelumuotoilu-työpajat ja verkostoitumistapaamiset loivat tiloja, joissa luovien alojen ammattilaiset, tukipalvelut ja muut ekosysteemit toimijat saattoivat kohdata tasavertaisina ja rakentaa yhteistä ymmärrystä ja jakaa vastuuta. Tämä työ luo pohjaa kestävämmälle, avoimemmalle ja kulttuurisesti moninaisemmalle luovien alojen ekosysteemille Varsinais-Suomessa myös hankkeen jälkeen.

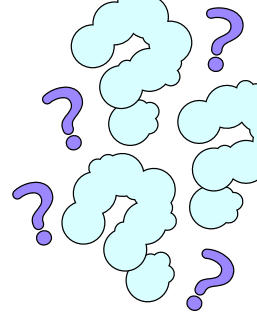
Ekosysteemin kehittäminen pähkinänkuoressa

- Jos tavoitteena on inklusiivinen ekosysteemi, myös kehittämisen käytäntöjen on oltava inklusiivisia: keskeiset toimijat kannattaa osallistaa mukaan jo valmisteluvaiheessa ja käyttää työpajoja yhteisten tavoitteiden, tarpeiden ja toimintatapojen kirkastamiseen.
- Kestävät vaikutukset syntyvät, kun kehittäjä luo rakenteet ja prosessit, joissa ekosysteemi voi kehittää itse itseään. Tämä vahvistaa ekosysteemin toimijoiden tunnetta omistajuudesta ja siten myös jatkuvuutta.
- Elävä, täydentyvä ekosysteemikartta ja persoonatyöskentely auttavat pitämään keskustelun konkreettisena ja muistuttavat, että kestävä toimintamallien kehittäminen vaatii pitkäaikaista työstöä.
- Epämuodolliset kohtaamiset ovat keskeisiä yhteistyön ja verkostoitumisen vahvistumiselle.
- Vastuutahojen tunnistaminen on edellytys konkreettisille vaikutuksille.

Luovien alojen toimijoiden keskeiset kehityskohteet Turun seudulla sekä ehdotuksia jatkokehityksen suuntiin

Turun seudulla tehdään jo paljon arvokasta työtä luovien alojen toimijoiden tukemiseksi. Työpajassa esiin nousseet teemat pohjautuvat osallistujien kokemuksiin ja havainnollistavat erityisesti niitä kohtia, joissa palveluiden näkyvyydessä, saavutettavuudessa tai yhteensovittamisessa koetaan vielä epäselvyyttä. Tunnistetut kehityskohteet tarjoavat lähtökohtia ekosysteemin vahvistamiselle ja yhteistyön syventämiselle.

Kehityskohde 1:

Luovien alojen palveluiden löydettävyys ja kokonaiskuva

Työpajakeskusteluissa nousi esiin, että luovien alojen toimijoille suunnattuja palveluita (apurahainfoja, yritysneuvontaa, markkinointiin liittyviä koulutuksia, edullisia tiloja jne.) on ajoittain vaikea löytää ja hahmottaa kokonaisuutena. Vaikka palveluita on olemassa, tieto niistä on hajallaan useissa eri kanavissa, mikä vaikeuttaa niiden löytämistä erityisesti uransa alkuvaiheessa oleville toimijoille.

Jatkokehityksen suunta:

Kulttuuripankin Varsinais-Suomen toimintaa voitaisiin kehittää edelleen siten, että se kokoaisi yhteen luovien alojen toimijoita tukevat palvelut ja tarjoaisi selkeän, ajantasaisen näkymän alueen palvelukenttään.

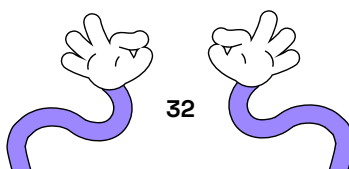
Kehityskohde 2:

Tilojen saavutettavuus, näkyvyys ja yhteisöllisyys

Keskusteluissa tunnistettiin tarve edullisille työskentely-, kokoontumis- ja tapahtumatiloille. Osallistujien kokemusten mukaan haaste ei liity pelkästään tilojen määrään, vaan myös niiden löydettävyyteen, käytön joustavuuteen ja siihen, millaisena tilojen ilmapiiri ja yhteisöllisyys koetaan.

Jatkokehityksen suunta:

Tilojen omistajien, välittäjien ja käyttäjien välistä viestintää voisi vahvistaa, jotta tieto tiloista tavoittaisi luovien alojen toimijat paremmin ja tilojen käyttö tukisi myös yhteisöllisyyden rakentumista.

Kehityskohde 3:

Kielellinen saavutettavuus luovien alojen tukipalveluissa

Työpajassa nousi esiin, että kielikysymykset voivat muodostua kynnukseksi luovien alojen tukipalveluiden hyödyntämiselle. Neuvonnan ja materiaalien saatavuus vähintään suomeksi ja englanniksi koettiin tärkeäksi erityisesti kansainvälisille toimijoille ja uusille tulijoille.

Jatkokehityksen suunta:

Uusien toimijoiden alkuun pääsyä suomalaisissa järjestelmissä voitaisiin tukea selkeyttämällä keskeisiä prosesseja ja tarjoamalla ohjausta siitä, mitä tietoa tarvitaan ja mistä sitä on mahdollista löytää myös englanniksi.

Kehityskohde 4:

Tieto luovien alojen verkostoista ja niihin kiinnittyminen

Osallistujien kokemusten perusteella luovien alojen verkostojen kenttä koettiin osin vaikeasti hahmotettavaksi. Erityisesti epäselvää voi olla, millaisia verkostoja alueella on ja millä tavoin niihin on mahdollista päästä mukaan.

Jatkokehityksen suunta:

Matalan kynnyksen yhteisöjen ja selkeiden sisääntuloväylien kehittäminen voisi helpottaa verkostoihin kiinnittymistä myös niille toimijoille, jotka eivät käytä sosiaalista mediaa aktiivisesti tai eivät vielä toimi yrittäjinä.

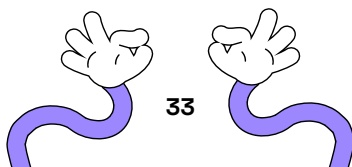
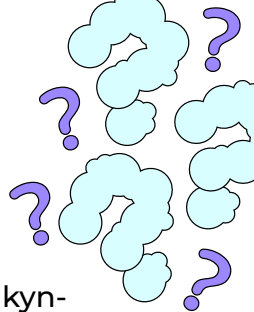
Kehityskohde 5:

Palveluiden ja tukien kohdentuminen eri statuksissa oleville toimijoille

Työpajakeskusteluissa nousi esiin, että palveluiden ja tukien saatavuus voi vaihdella hakijan statuksen mukaan, kuten opiskelijan, yrittäjän tai Suomeen muuttaneen toimijan kohdalla. Tämä voi aiheuttaa epäselvyyttä ja eriarvoisuuden kokemuksia.

Jatkokehityksen suunta:

Viestintää palveluista, tuista ja apurahoista voisi kehittää entistä selkeämmäksi erityisesti uusille toimijoille ja heitä neuvoville. Samalla on tärkeää, että rahoitusta myöntävät tahot tunnistavat luovien alojen monimuotoisuuden ja sen tarjoamat mahdollisuudet.

Kehityskohde 6:

Työllistymisen polut ja työn löytäminen luovilla aloilla

Keskusteluissa todettiin, että luovien alojen työt välittyvät usein verkostojen kautta, eikä avoimia työpaikkoja ole aina näkyvästi tarjolla. Tämä voi vaikeuttaa alalle kiinnittymistä erityisesti niille, joilla ei vielä ole vakiintuneita verkostoja.

Jatkokehityksen suunta:

Luovien alojen työllistymistä voidaan tukea vahvistamalla osaamisen sanoittamista ja verkostoitumismahdollisuuksia. Samalla on tärkeää tunnistaa työllisyyspalveluiden rakenteelliset reunaehdot ja kehittää joustavia ratkaisuja, kuten osuuskuntatoimintaa ja yrittäjyyskokeiluja, jotka madaltavat alalle siirtymisen kynnystä.

Kehityskohde 7:

Yhteiset resurssit ja materiaalien jakaminen

Työpajassa tunnistettiin tarve yhteiselle työkalu-, rekvisiitta- ja materiaalipankille, jonka avulla voitaisiin vähentää päällekkäisiä hankintoja ja tukea resurssiviisasta toimintaa luovilla aloilla.

Jatkokehityksen suunta:

Voitaisiin selvittää kirjaston roolia kokoavana toimijana, joka mahdollistaisi työkalujen, materiaalien ja välineiden lainaamisen tai vuokraamisen yksityishenkilöille nykyistä laajemmin.

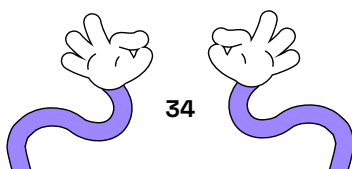
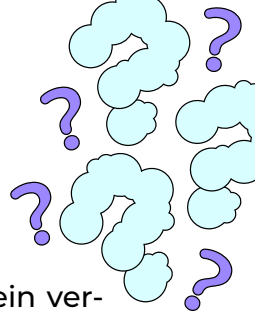
Kehityskohde 8:

Yhteinen näkymä luovien alojen ekosysteemiin

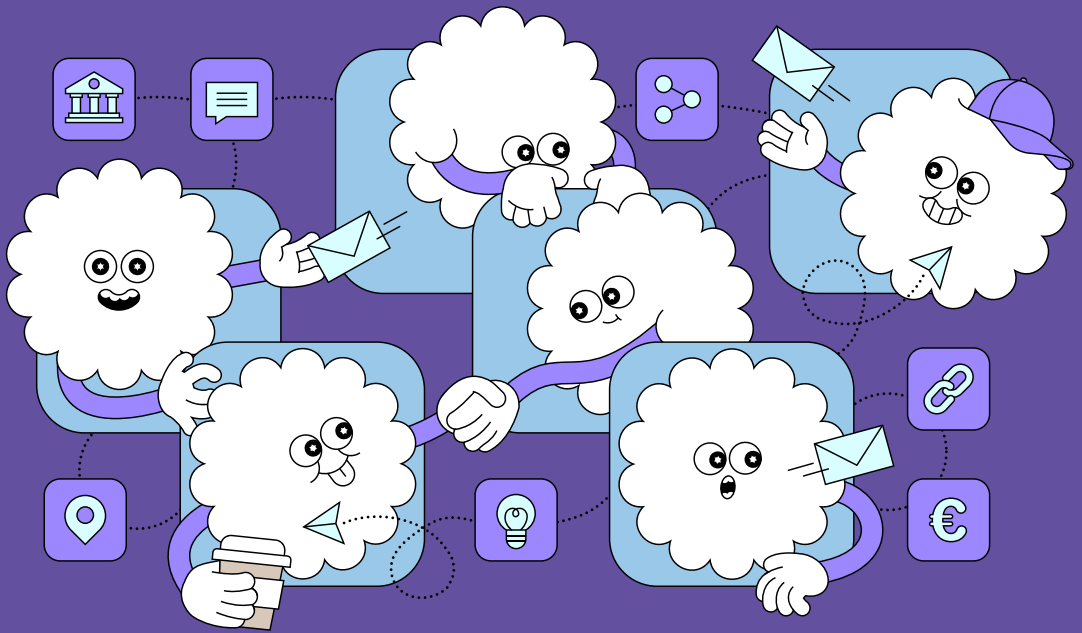
Osallistujien kokemusten mukaan luovien alojen ekosysteemistä kaivataan selkeämpää kokonaiskuvaa ja yhtä paikkaa, josta keskeinen tieto olisi helposti löydettävissä.

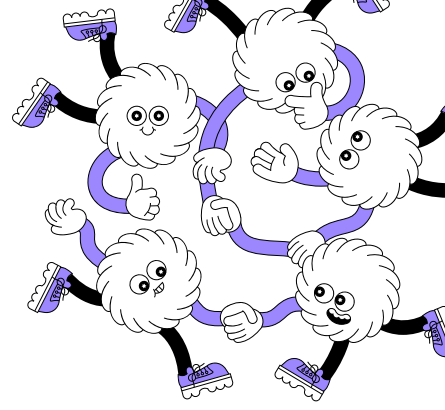
Jatkokehityksen suunta:

CreaDive-hanke kehittää verkkosivua, joka tekee kulttuurialan verkostot ja toimijat näkyviksi, tukee asiantuntevaa ohjausta ja työllisyyspalveluita sekä toimii linkkinä useiden eri toimijoiden ja sivustojen välillä pelkän tietovarannon sijaan.

II Avaimet luovien alojen valmennuksen ja kehittämisen onnistumiseen

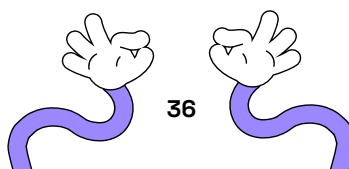
Oman osaamisen tunnistaminen ja esiin tuominen luovat pohjan urapolulle

Paula Kostia

Luovien alojen urapolut muodostuvat usein monenlaisesta tekemisestä ja osaamisesta. Erilaiset työn tekemisen muodot (palkkatyö, yrittäjyys, projektit, apurahakaudet jne.) vuorottelevat tai kulkevat limittäin ja päällekkäin. Tällaisella urapolulla kertyy monenlaista osaamista, ja sen tunnistaminen ja sanoittaminen on tärkeää, jotta monipuolinen osaaminen tulee näkyväksi. Osaaminen ei ole mikään staattinen olotila vaan kaikenlaista oppimista, ja osaamisen kehittymistä tapahtuu koko ajan erilaisissa yhteyksissä niin koulussa, työssä kuin vapaa-ajallakin. CreaDive-hankkeessa osaamisen tunnistamista ja esittämistä edistettiin portfolioiden koostamisella ja pitchauksen harjoittelulla.

Miten tunnistaa ja sanoittaa oma osaamistaan?

Koulutuksen kautta tunnistamme osaamisen helpoiten, mutta erityisesti vapaa-ajalla ja työelämässä kehitetyt taidot ja hiljainen tieto jäävät useimmiten huomaamatta, tunnistamatta ja sanoittamatta (Arola & Ryky, 2021). Hankkeen yrittäjyys- ja urapolkuvalmennukseen kuului yhtenä osana oman osaamisen tunnistamisen harjoittelua ja sen sanoittamista ja esittämistä sekä portfolion että pitchauksen avulla. Kaikki valmennuksen aikana teetetyt tehtävät pohjautuivat siihen ajatukseen, että osallistujat pystyvät jatkossa hyödyntämään niitä omilla urapoluillaan joko yrittäjinä tai työnhakijoina.

“Omia taitojaan joutui pohtimaan myös muissa tehtävissä ihan alusta saakka (mm. harrastuksista ja työpaikoista saadut taidot), ja ne osaltaan valmistelivat meitä portfolion tekemiseen. Portfolion tekeminen auttoi jäsentämään omaa osaamista, persoonan esiin tuomista ja ajatusta yrittäjäidentiteetistä.”

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Merja

Oman osaamisen tunnistaminen voi tuntua vaikealta monestakin syystä, mutta usein kysymykseksi nousee myös se, miten sanoittaa osaamistaan. Osaamisen sanoittamiseen on olemassa monenlaisia keinoja, työkaluja ja malleja. Humakin Lookout-hankkeessa oman osaamisen tunnistamiseen kehitettiin työkalu, jonka avulla voi lähteä tunnistamaan ja sanoittamaan omaa osaamistaan esimerkiksi erilaisten sanalistojen avulla. Työkaluun voit tutustua [hankkeen sivulla](#).

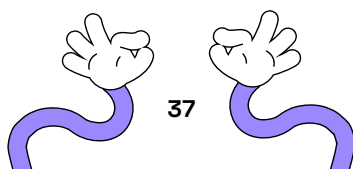
Arola ja Ryky (2021) ovat tehneet koosteen ryhmäkeskusteluista, joissa pohdittiin oman osaamisen tunnistamista. Kirjoittajat nostavat esille esimerkiksi sen, kuinka oman osaamisen tunnistaminen voi helpottua keskusteluissa muiden kanssa. Kun vaihtaa ajatuksia erilaisten ihmisten kanssa, voi saada ahaa-elämyksiä omasta osaamisestaan: jokin itselle itsestään selvä asia onkin toiselle vierasta, ja näin voi havahtua huomaamaan, että jokin tietty osaaminen on sanallistettavissa. Toisilta saatu palaute on myös tärkeässä roolissa osaamisen tunnistamisessa. Halonen, Kreluka ja Wenström (2022) kirjoittavat osaamisidentiteetistä, jonka he määrittelevät kyvyksi tunnistaa omaa osaamista ja vahvuuksia sekä sanallistaa ja tuoda niitä esiin. Myös heidän näkemyksensä mukaan vuorovaikutuksella erilaisissa verkostoissa on iso merkitys osaamisidentiteetin muodostumisessa.

CreaDive-valmennuksen aikana toteutettiin erilaisia ryhmäkeskusteluita, joita oli mahdollista hyödyntää oman osaamisen tunnistamisessa. Lisäksi portfoliosta sai palautetta valmentajilta ja pitchauksesta myös vertaispalautetta muilta osallistujilta.

“Oman osaamisen tunnistaminen on omien pohdintojen, itsereflektion ja työn tuoman kokemuksen myötä karttunut. Lisäksi olen saanut ja pyytänyt palautetta kollegoilta, työnantajilta ja asiakkailta, mikä auttaa myös tunnistamaan omia vahvuuksia.”

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Jatta

Portfolio kokoaa osaamisen näkyvään muotoon

Erityisesti luovalla alalla portfolioilla on suuri merkitys oman osaamisen esittämisessä. Sen avulla voi tuoda monenlaista osaamista esille persoonallisella ja taiteellisellakin tavalla. Portfolio toimii paitsi työnäytteiden esittelyalustana, myös tärkeänä osa-alueena oman ammattiuran reflektoinnissa. Jotta portfolio pysyy ajan tasalla, sitä täytyy muokata ja päivittää usein, ja samalla tulee käyneeksi läpi omia töitään ja osaamisiaan. Portfolio on siis oiva työkalu dynaamiseen oman urapolun näkyväksi tekemiseen. Samoin kuin pitchaus, portfolio toimii parhaimmillaan ikkunana persoonalliseen tyyliin, jossa oma ammatillisuus, luovuus ja taidot kohtaavat. Hankkeen aikana portfolio tehtiin digitaaliseen muotoon ja se sai olla joko LinkedIn-profiili tai nettisivu.

“Portfolioista oli puhuttu opiskelujen aikana, mutta se oli vielä ajatuksen tasolla. Portfoliotehtävä pakotti ryhtymään toimeen ja miettimään, mitkä asiat ovat minulle tärkeitä ja miten tuon persoonaani esille. Oman osaamisen sanoittaminen itsevarmasti ja erottautumisen pohtiminen oli aika haastavaa, mutta ehdottomasti hyödyllistä. Portfolio on mainio aihio tuleville nettisivulle.”

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Merja

Osaamisen esittäminen pitchauksen avulla

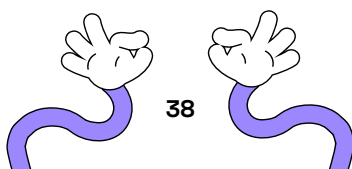
Portfolion työstämisen lisäksi on tärkeää osata kertoa omasta osaamisestaan lyhyesti ja ytimekkäästi pitchauspuheen avulla. Portfolio toimii hyvänä pohjana pitchauksen valmistamisessa.

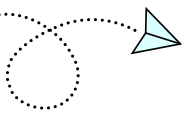

“Tein ensin portfolion ennen pitchausvideota. Koen, että se auttoi ja helpotti videon toteutusta, kun oli jo valmiiksi miettinyt oman osaamisen esille tuomista ja sen sanallistamista.”

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Jatta

Valmennuksen aikana osallistajat tekivät pitchausvideon, mutta harjoittelivat myös livetilanteessa pitchauspuheenvuoron pitämistä.

“Livepitchaus on kuin teatteriesitys. Omat vuorosanat on hyvä olla hallussa, samalla tarvitsisi ottaa samaa ilmaa kanssasi hengittävä yleisö huomioon ja olla antamatta jännitykselle liikaa valtaa. Videopitchaus on taas kuin elokuva. Videoinnin voi aloittaa aina alusta, ja katsojat eivät tiedä kuinka monta pieleen mennyttä kohtausta valmiin videon tekemiseen on mennyt.”

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Jatta

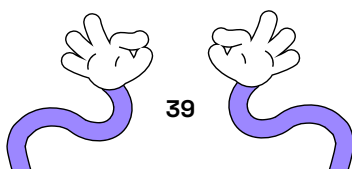
Valmennustapaamisissa pitchauspuheen harjoittelemine alkoi heti ensimmäisestä tapaamisesta alkaen. Osallistujat seisoivat ringissä ja jokainen vuorollaan astui askeleen eteenpäin ja kertoi oman nimensä ja miksi on lähtenyt mukaan valmennukseen. Tässä otettiin paitsi kuvaannollisesti myös konkreettisesti ensimmäinen askel itsensä esittelyssä, ja tämäkin oli jo monelle jännittävä askel.

Valmennuksen edetessä osallistujat pääsivät harjoittelemaan esiintymistä lisää erilaisten ryhmätöiden esittelyiden avulla, ja he saivat näin kokemusta esiintymisestä. Valmennusjakson loppupuolella olikin sitten aika pitää oma pitchauspuheenvuoro muiden edessä. Tämän sai tehdä haluamallaan kielellä. Joku halusi pitchata omalla äidinkielenään, vaikka muut eivät sisältöä ymmärtäneetkään, toinen taas halusi haastaa itsensä puhumalla itselleen vieraammalla kielellä eli joko englanniksi tai suomeksi riippuen siitä, kumpi oli vahvempi kieli. Osallistujille korostettiin, että tilaisuus on turvallinen tilanne harjoitella ja puheesta sai myös palautetta sekä kanssaosallistujilta että valmentajilta. Suurin osa osallistujista rohkaistuikin pitämään pitchauspuheen, vaikka tilanne jännitti monia.

Videopitchaus

Livepitchauksen lisäksi osallistujat tekivät myös pitchausvideon, joka oli pakollinen tehtävä valmennuskokonaisuudessa toisin kuin livepuheen pitäminen. Koska monesti omalle esittelyvideolle on tarvetta työnhaussa ja esimerkiksi omissa somekanavissa, tämä toteutettiin valmennuksen aikana, jotta siitä jää käyttäjälleen konkreettinen tuotos, jota voi jatkossa hyödyntää omalla urapolullaan.

Videoista tuli persoonallisia, ja osa heittäytyi videon tekemiseen varsin kokonaisvaltaisesti.

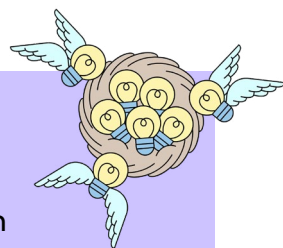
“Pitchausvideon tekeminen oli hauskaa ja luovaa puuhaa. Kun oli vapaat kädet videon tekemiseen, niin ideoita vain alkoi syntyä. Lähdin miettimään videon toteutusta sen kautta, että miten voin oikeasti konkreettisesti näyttää sillä osaamistani. Pohdin, missä olen hyvä ja millaisten asioiden toteuttamisesta innostun, kun saan aivan vapaat kädet. Tanssi, laulu, räppi, tekstien kirjoittaminen ja komiikka ovat lähellä sydäntäni, joten lähdin toteuttamaan näiden vahvuuksien pohjalta videota, jotta se olisi minun näköiseni, ja myös jotain laatikon ulkopuolelta.”

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Jatta

Täältä pääset tutustumaan [videoon](#).

Oman osaamisen tunnistaminen ja esiin tuominen pähkinänkuoressa

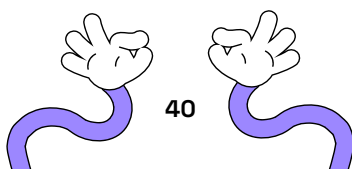
- Oman osaamisen sanoittaminen ja tunnistaminen ovat oleellinen osa uravalmennusta.
- Portfolion työstäminen auttaa osaamisen reflektoinnissa.
- Oman osaamisen esittämistä lyhyesti ja ytimekkäästi kannattaa harjoitella rohkeasti ja tehdä myös tallenne, jota voi hyödyntää eri kanavissa.

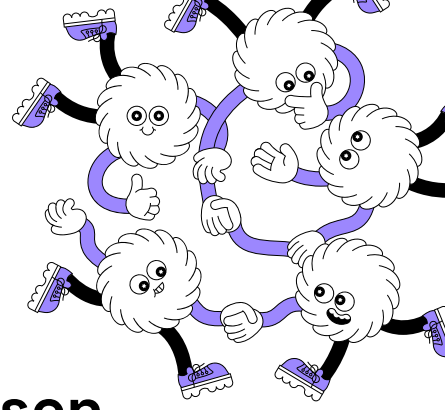

Lähteet

Arola, M., & Ryky, P. (4.2.2021) Saatto osaamisen esiin? 7 havaintoa taitojen tunnistamisesta. Sitra. Haettu 22.1.2026 osoitteesta: <https://arkisto.sitra.fi/artikkelit/seitseman-havaintoa-oman-osaamisen-tunnistamisesta/>

Halonen, L., Grekula, M. & Wenström, S. (2020). Miten ohjaan tulevaisuuden työelämään? Työkaluja opiskelijan osaamisidentiteetin rakentumisen tueksi. Oulun ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202003253856>

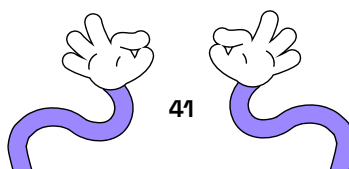
Yhteisöllisyys rakentuu toiminnallisilla menetelmillä ja kohtaamisen paikkoja mahdollistamalla

Anna Pikala, Merita Miftari ja Yasmin Sheekh

CreaDive-hankkeen valmennuksissa päätettiin alusta asti panostaa erityisesti yhteisöllisyyteen, sillä yhteisöllisessä ympäristössä jokaisen osallistujan olisi turvallista olla. Tiesimme, että meille tulisi osallistujia hyvin eri taustoilla ja halusimme varmistaa, että kaikki kokisivat yhteenkuuluvuutta ja luottamusta toisiinsa mahdollisista erilaisuuksistaan huolimatta. Matkan varrella opimme, että ei riitä, että tarjoaa hetkiä verkostoitumiseen, vaan yhteisöllisyyttä on rakennettava aktiivisesti toiminnallisten menetelmien ja ohjattujen vapaiden hetkien avulla kohtaamisen mahdollistavia tiloja unohtamatta.

Yhteisöllisyydestä yhteenkuuluvuutta

Yhteisöllisyys ja ryhmään kuuluminen on tunnistettu tutkimuksissa ihmisen perustarpeeksi (Halonen, n.d.; SOS-lapsikylä, n.d.). Yhteisöllisyys tarkoittaa ”yksilön kokemusta yhteenkuuluvuudesta ja merkityksellisyydestä osana laajempaa sosiaalista kokonaisuutta, ryhmää, jolla on merkitys yksilölle ja yksilöllä on merkitys ryhmälle” (SOS-lapsikylä, n.d.). Yhteisöllisyyttä rakentuu kokemustemme mukaan silloin, kun, usein ohjaajan aktiivisella tuella, luodaan vuorovaikutustilanteita, joiden avulla ihmiset kokevat yhteenkuuluvuutta ja luottamusta toisiinsa. CreaDive-valmennukseen osallistuneen Eija Erlamon mukaan erityisesti omasta pienryhmästä, joihin osallistujat ensimmäisellä kerralla jaoimme, tuli ”mukavuusalue, jonka ansiosta valmennukseen oli aina lämmin tulla ja jossa tiesi saavansa vertaistukea”.

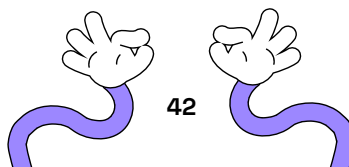
CreaDive-valmennukseen osallistunut Eija Erlamo toivoo, että voisi CreaDive-osallistujien kanssa tehdä yhdessä Turku 800 -vuoteen jotakin yhteisöllistä.
Kuva: Eija Erlamo

"Ajattelen, että yhteisöllisyyden rakentaminen on kaikkien tilanteeseen tai valmennukseen osallistuvien vastuulla."

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Eija Erlamo

Toiminnalliset menetelmät mahdollistavat muihin tutustumisen kaikille

Meillä oli CreaDivessa useampi harjoittelija, joiden tehtävänä oli miettiä toiminnallisia harjoituksia, joiden avulla rakennettaisiin yhteisöllisyyttä sekä jokaisen valmennusryhmän sisälle että myös niiden välille. Opimme, että on oleellista kertoa heti aluksi, miksi teemme jonkin tietyn toiminnallisen harjoitteen ja mihin sillä pyritään. Silloin osallistujat osasivat suhtautua siihen tarvittavalla leikkisyydellä tai vakavuudella. Se, että kerroimme kyseessä olevan tavoitteellisen toiminnan, rohkaisi mukaan kaikkia, myös niitä, jotka eivät vielä kahvitauolla uskaltaneet jutella muiden kanssa. Eija korosti myös, kuinka tärkeää oli, että valmennuksessa me vetäjät annoimme valmennuskerroille rajat ja rakenteen, joista pidimme kiinni. Tietyt asiat tapahtuivat joka kerta

samaan aikaan, jolloin valmennus tuntui osallistujista tutulta ja turvalliselta, ja he uskalsivat helpommin heittäytyä tutustumaan muihin.

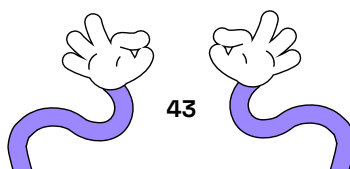

"Ajattelin alusta asti, että tämä on turvallinen ympäristö ja että täällä saa olla omien joukossa, joka yhdisti meitä kaikkia. Minusta tuntuu, että monella osallistujalla oli tämä sama ajatus."

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Eija Erlamo

Seuraavat toiminnalliset harjoitteet osoittautuivat parhaiksi moninaisen ja toisiaan ennalta tuntemattoman osallistujaporukkamme kanssa:

- **Kahvitaukokeskustelu** uuden ihmisen kanssa ja vinkin antaminen keskustelun aiheeksi esimerkiksi näin: "Keskustele seuraavalla kahvitauolla sellaisen henkilön kanssa, jonka kanssa et ole puhunut vielä mitään. Kerro hänelle nimesi ja miksi halusit tulla mukaan valmennukseen."
- **Bingo**, jossa jokaisella osallistujalla on bingoruudukko, jossa on erilaisia tehtäviä, kuten "Etsi joku, joka on kokenut merkittävän muutoksen urapolullaan" tai "Keskustele yhden henkilön kanssa siitä, miten teknologia on muuttanut alaasi". Kun osallistuja saa vaaka-, pysty- tai vinorivin tehtävät tehtyä, hän huutaa "bingo!" ja saa palkinnon.
- **Pyöreän pöydän keskustelut** niin, että jokaisessa pöydässä on annettuna aihe, josta keskustellaan. Tietyn ajan kuluttua osa tai kaikki pöydästä vaihtavat seuraavaan pöytään. Oleellista on, että ei vain laiteta ihmisiä pöytään ja sanota, että keskustelkaa nyt päivän teemasta, vaan annetaan selkeästi aihe, josta keskustella, ehkäpä jopa kysymyksiä, joihin täytyy kirjata vastaus.
- **Kehulapun kirjoittaminen jokaisesta** lopuksi, kun osallistujat jo tuntevat toisiinsa. Laita lappuihin osallistujien nimet ja laita ne kiertämään esimerkiksi pöydässä niin, että jokainen kirjoittaa jokaiseen lappuun kehuun tai ajatuksen osallistujasta. Sama voidaan myös toteuttaa niin, että laput on kiinnitetty jokaisen osallistujan selkään.

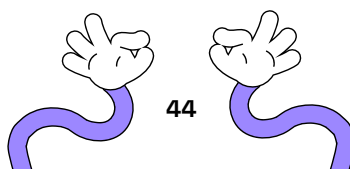
CreaDive-valmennukseen osallistunut Eija Erlamo ja hankkeen projektipäällikkö Eveliina Inkinen pohtivat yhdessä, missä jatkossa luovien alojen ihmiset Turun seudulta voisivat tavata säännöllisesti. Kuva: Anna Pikala

"Parhaiten mieleeni jäi toiminnallisista menetelmistä ensimmäisen valmennuskerran taikapiiri, jossa jokainen astui vuorotellen yhden askeleen eteenpäin ja kertoi muille oman nimensä ja fiiliksensä ensimmäisen kerran jälkeen."

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Eija Erlamo

Kohdata voi vain, jos siihen on fyysisesti – tai sähköisesti – rakennettu tila

Rakensimme alusta asti jokaisen valmennus- ja vierailupäivän aika-tilaan osallistujien kohtaamiselle keskenään. Meillä oli esimerkiksi sovittuna tietty toiminnallinen menetelmä kahvitauolle ja toinen menetelmä siihen hetkeen, kun odotimme yhdessä vierailupaikan ulkopuolella vierailun alkamista. Sen lisäksi rakensimme verkkoon LinkedIn-alustalle kaikille CreaDiven valmennuksissa oleville ja olleille yhteisen ryhmän, jossa ryhmäläiset esittelivät itsensä toisilleen pitchausvideon avulla. Valmennusryhmät myös jaettiin vertaisvetäjien vetämiin pienryhmiin, jotka tapasivat kerran viikossa ja viestivät omassa WhatsApp-ryhmässään. Lisäksi kerran kuukaudessa vertais-

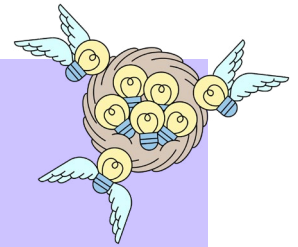
vetäjät järjestivät yhdessä yhteisöllisyysillan, jossa kaikki valmennuksen osallistujat tapasivat toisensa vapaamuotoisesti ilman valmennuksissa olevaa rajattua teemaa ja aikataulua. Nämä kaikki toimivat hyvinä yhteisöllisyyden rakentamisen tiloina ja auttoivat siihen, että itse valmennuksissa osallistujilla oli turvallinen olo osallistua harjoituksiin ja kertoa mielipiteitään, kun he jo tunsivat paremmin toisensa ja kokivat yhteenkuuluvuutta ja luottamusta toisiinsa.

"Paras asia yhteishenkeen ja verkostoitumiseen CreaDive-valmennuksessa oli kahvijono, jossa jonotit kahvia aina eri ihminen edessäsi ja takanasi, jolloin oli pakko jutella, koska siinä olisi liian kiusallista olla hiljaa."

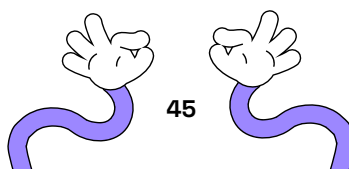
- CreaDive-valmennuksen osallistuja Eija Erlamo

Yhteisöllisyyden rakentaminen CreaDive-hankkeen valmennuksiin pähkinänkuoressa

- Valmennuksissa panostettiin yhteisöllisyyteen, sillä koimme, että yhteisöllisessä ympäristössä jokaisen osallistujan olisi turvallista olla.
- Huomasimme, että ei riitä, että tarjoamme hetkiä verkostoitumiseen, vaan yhteisöllisyyttä on rakennettava aktiivisesti toiminnallisten menetelmien ja ohjattujen vapaiden hetkien avulla. Toiminnallisten menetelmien kohdalla oli tärkeä kertoa, mikä niissä oli tavoitteena, sillä se näytti rohkaisevan osallistujia tulemaan mukaan.
- Opimme myös, että lopulta yhteisöllisyyden rakentuminen ei kuitenkaan ole vain vetäjien ansiota. Vetäjät voivat antaa sille menetelmiä, tilaa, rohkaisua ja rungon, mutta lopulta yhteisöllisyys rakentuu siitä, että osallistujat kokevat yhteenkuuluvuutta ja merkityksellisyyttä.

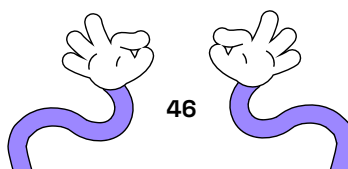
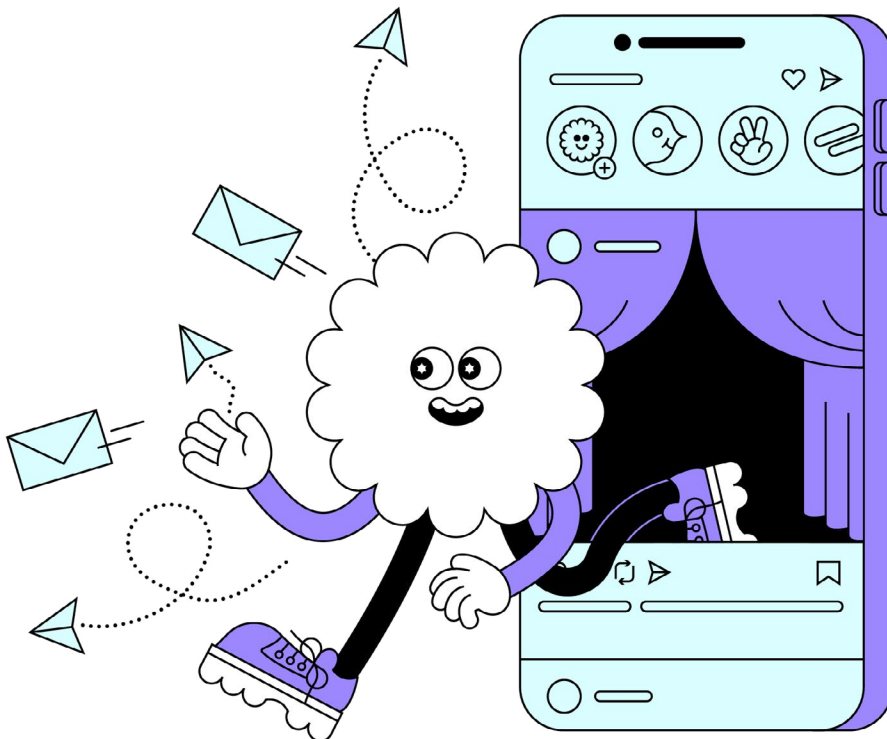
Tämä teksti sai alkunsa lehtori Anna Pikalan ohjaamista CreaDive-hankkeeseen tehdyistä harjoitteluista, joissa opiskelijoita pyydettiin keräämään havaintoja yhteisöllisyydestä ja sen tukemisesta harjoittelun aikana ja kirjoittamaan siitä tekstiä. Lehtori kirjoitti näiden tekstien ja haastattelun pohjalta lopullisen artikkelin.

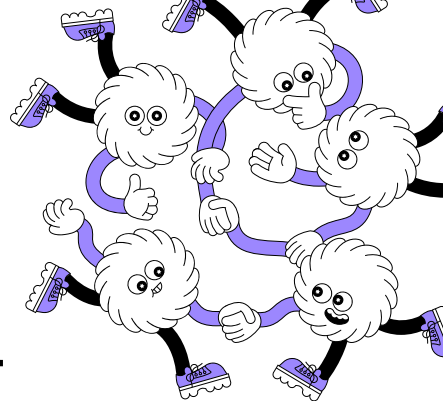

Lähteet

Halonen, S. Aina ei tarvitse pärjätä yksin - yhteisöllisyys hyvinvoinnin ja muutoksen perustana. *Kerttu Saalasti Instituutin blogi*. Haettu 2.10.2025 osoitteesta: <https://www.oulu.fi/fi/blogit/kerttu-saalasti-instituutin-blogi/aina-ei-tarvitse-parjata-yksin-yhteisollisyys-hyvinvoinnin-ja-muutoskyvyn-perustana#:~:text=Yhteis%C3%B6llisyys%20on%20omaehtoisuuden%20ja%20kyvykkyyden,kehityst%C3%A4%20sek%C3%A4%20antaa%20merkityst%C3%A4%20el%C3%A4m%C3%A4%C3%A4n>

SOS-lapsikylä. Yhteisöllisyys kannattelee lasta ja nuorta. Haettu 2.10.2025 osoitteesta: <https://www.sos-lapsikyla.fi/yhteisollisyys-kannattelee-lastaja-nuorta/>

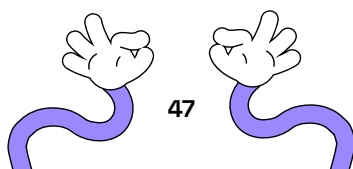
Kotoutumista on tärkeä tukea monesta eri näkökulmasta

Anna Pikala

CreaDive-hankkeen viiteen eri valmennusjaksoon osallistui yhteensä 116 henkilöä, joista noin puolet on kotoisin alun perin jostain muualta kuin Suomesta. CreaDive-hankkeen valmennusten tavoitteena oli jo suunnitteluvaiheessa varmistaa, että suomalaissyntyinen ja muualta tulleita osallistujia ei eroteltaisi eri valmennuksiin, vaan toteutimme kaikki valmennukset kaksikielisesti, sillä kokemustemme mukaan Suomeen muuttaneille kansainvälisille osaajille järjestetään todella usein erikseen omia englanninkielisiä koulutuksia, jolloin osallistujat eivät pääse verkostoitumaan paikallisten osaajien kanssa eivätkä kuule suomea ja opi sitä vähitellen. Ja sama toisinpäin: suomalaissyntyiset osaajat eivät saa uusia ideoita, ajatuksia ja verkostoja kansainvälisiltä osaajilta. CreaDive-hankkeen valmennuksissa pyrimme ennen kaikkea tukemaan ja edistämään osallistujiemme urapolkuja ja yrittäjyyttä, mutta samalla valmennukset kuin huomaamatta edistivät osallistujiemme kielitaitoa, kulttuurista ymmärrystä sekä sosiaalista ja ammatillista verkostoa.

Mitä tarkoitetaan kotoutumisella?

Kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttaneen yksilöllistä prosessia, jossa hän vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa vahvistaa osallisuuttaan. Tavoitteena on, että maahanmuuttanut kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. (Kotoutuminen.fi, n.d.; TEPA-termipankki, n.d.; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2025.) Kotoutumista voidaan tarkastella eri näkökulmista esimerkiksi rakenteellisen kotoutumisen (kuten työllisyys, asuminen, koulutus, terveys ja hyvinvointi), vuorovaikutuksellisen kotoutumisen (kuten sosiaalisten suhteiden ja

verkostojen rakentuminen) tai suomen tai ruotsin kieleen ja suomalaiseseen yhteiskuntaan perehtymisen sekä samastumisen ja identiteetin (yhteenkuuluvuus samaan yhteiskuntaan kuuluvien ihmisten kanssa) kannalta (TEPA-termipankki, n.d.). CreaDive-hankkeen valmennuksissa kotoutumista tarkasteltiin ja edistettiin kaikista näistä näkökulmista.

Miten CreaDive-valmennus pyrki edistämään osallistujan kotoutumista?

Rakenteellista kotoutumista edistettiin valmennuksissa niin, että valmennuksen sisällöissä tuotiin esiin, millaista on suomalainen työelämä ja yrittäjäyys erityisesti luovilla aloilla ja kuinka sillä kentällä voi edistää omaa urapolkuaan. Kävimme myös vierailuilla luovien alojen työpaikoilla ja yrityksissä. Lisäksi jokaisen valmennettavan kanssa pidettiin ennen valmennuksen aloitusta oma henkilökohtainen valmennuskeskustelu, jossa rakennettiin yhdessä osallistujan kanssa hänelle tavoitteet valmennuksen ajaksi. Valmennuksen päätyttyä käytiin toiset henkilökohtaiset valmennuskeskustelut, jossa tavoitteiden täyttymisen lisäksi pohdittiin seuraavia askeleita kunkin urapolulla.

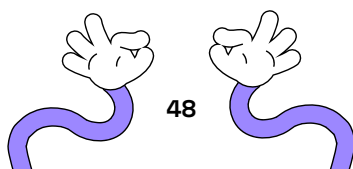
Haastattelin tätä artikkelia varten yhtä CreaDiven osallistujaa, Tania Wijerathnaa, joka on muuttanut Suomeen reilu vuosi sitten Sri Lankasta tekemään tutkintoa Turun yliopistoon. Hän piti erityisen oleellisenä valmennuksessa saatuja käytännön neuvoja liittyen esimerkiksi laskuttamiseen, verotukseen ja lupa-asioihin Suomessa. Tania toi myös esiin, kuinka CreaDive-valmennus auttoi häntä ymmärtämään, millaisia suomalaiset ovat asiakkaina ja mitä kaikkea pitää huomioida aina allergioista lähtien, jos tekee suomalaisille asiakkaille kakkuja.

"Parasta valmennuksessa oli, että sain ensimmäisen kakkutilaukseni ja pääsin harjoittelemaan yrittäjäyttä Suomessa."

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Tania Wijerathna

Vuorovaikutuksellista kotoutumista edistettiin jakamalla kunkin valmennuksen osallistajat 4–6 hengen pienryhmiin, joissa oli sekä suomalaissyntyisiä että muualta tulleita osallistujia. Nämä pienryhmät tapasivat viikoittain aina tunnin verran keskustellakseen valmennuksen senhetkisestä teemasta ja pienryhmän osallistujien kuulumisista. Lisäksi teimme paljon vierailuita erilaisiin luovien alojen verkostoi-

misen tapahtumiin ja paikkoihin. Näin vahvistimme samalla osallistujien kotoutumista samastumisen ja identiteetin näkökulmista, kun osallistajat kokivat yhteenkuuluvuutta sekä toisiinsa että tapahtumissa kohtaamiinsa ihmisiin yhteisen kiinnostuksen kohteen, luovien alojen, kautta. CreaDive-valmennuksen osallistuja Tania toi esiin, kuinka hän valmennuksessa olleiden vierailujen ansiosta pääsi tutustumaan uusiin ihmisiin ja verkostoihin luovilla aloilla. Tania kertoi myös, kuinka kaikilla valmennuksen tauoilla osallistajat pyrkivät aina juttelemaan toistensa kanssa ja kysymään kuulumisia.

"Sain valmennuksesta uusia suomalaisia ystäviä, joita pystyin kysymään myös haastateltaviksi graduani varten."

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Tania Wijerathna

CreaDive-valmennuksen osallistuja Tania Wijerathna sai valmennuksesta ensimmäisen todistuksensa Suomesta – ja pääsi heti hyödyntämään sitä. Hän sai sen avulla hyväksiluettua yliopisto-opinnoistaan viisi opintopistettä.

Kuva: Eveliina Inkinen

Suomen kieleen perehdyttiin siten, että jokainen valmennuskerta ja vierailu pidettiin aina sekä suomeksi että englanniksi ja myös esitysmateriaali oli seinällä esillä aina vierekkäin kahdella kielellä. Näin osallistujat saivat ensin kokeilla, kuinka paljon he ymmärtävät suomenkielisestä puheesta ja esitystekstistä ja sitten varmistaa vielä ymmärryksensä englanninkielisen puheen ja esitystekstin avulla. Viikoittaisissa valmennuksissamme oli myös vahva toiminnallinen kulttuuri eli teimme paljon toiminnallisia ja vuorovaikutteisia harjoituksia, jolloin jokainen osallistuja pääsi kokeilemaan suomeksi ja englanniksi puhumista turvallisessa ympäristössä. CreaDive-valmennukseen osallistunut Tania toi esiin, kuinka oli saanut ystävältään jo etukäteen ohjeen yrittää kuunnella ja ymmärtää edes joitakin suomenkielisiä sanoja ennen kuin sama asia kerrottiin englanniksi.

"Opin suomen kielestä erityisesti sen, miten monella tavalla sanaparin 'no niin' voi sanoa ja miten se tarkoittaa eri asiaa joka kerta."

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Tania Wijerathna

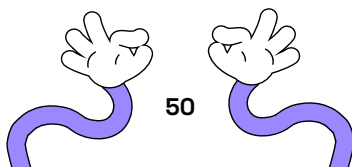
Mitä haasteita maahanmuuttanut luovien alojen toimija voi kokea Suomessa?

Ehkä yleisin kuulemamme haaste liittyi siihen, että osallistujamme eivät tienneet, mitä suomalaisia luovien alojen verkostoja on olemassa ja miten niihin pääsisi mukaan. Kun he eivät tunteneet verkostoja, oli myös vaikea nähdä alalla olevia työ- ja yrittäjyysmahdollisuuksia. CreaDive-valmennuksen osallistuja Tania toi esiin juuri töiden löytämisen vaikeuden omalta alaltaan. Toinen haaste liittyi erilaisiin neuvontaorganisaatioihin, jotka auttavat esimerkiksi yrittäjyyteen tai apurahoihin liittyen. Näiden organisaatioiden sivut olivat useimmiten vain suomeksi, jolloin tärkeä tieto saattoi jäädä saamatta mahdollisista käännösohjelmista huolimatta. Kolmantena suurena haasteena osallistujistamme pitivät sitä, että palveluiden ja tukien saanti riippui aina hakijan statuksesta ja että luovilla aloilla toimimista eivät aina tukien myöntäjät ymmärtäneet.

"Suomi tuntuu kuitenkin antavan paremmat mahdollisuudet yrittäjänä toimimiseen kuin useat muut maat."

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Tania Wijerathna

Turvallinen tila mahdollistaa kotoutumisen

Tavoitteenamme oli koko CreaDive-hankkeen ajan luoda valmennuksista turvallinen tila, jossa sai tarvittaessa puhua osaamaansa kieltä – ja välillä myös elekieltä – tehdä virheitä ja erehtyä, kysyä mistä tahansa aiheesta, sekä tarvittaessa nauraa itselleen. Me valmentajat heittäydymme rohkeasti puhumaan englantia ja tarvittaessa muitakin kieliä ja näytimme esimerkillämme, että saa tehdä virheitä. Turvallisessa ja mielekkäässä ympäristössä oppiminen tapahtui kuin itsestään, ja samalla kansainväliset osaajamme alkoivat löytää omaa paikkaansa tästä yhteiskunnasta ja luovien alojen kentältä. Myös CreaDive-valmennukseen osallistunut Tania korosti hyvää ja turvallista oppimisympäristöä, jossa ”vuorovaikutus valmentajien kanssa oli niin tukevaa ja kuinka valmentajat kysyivät aina kaikkien kuulumisia ja varmistivat, että kaikilla oli kaikki hyvin”.

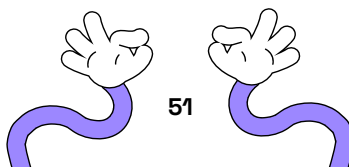
”CreaDive-valmennus antoi minulle lisää luottamusta ja rohkeutta osallistua muihinkin koulutuksiin jatkossa. Tällainen valmennus todella auttaa ihmisiä integroitumaan Suomeen.”

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Tania Wijerathna

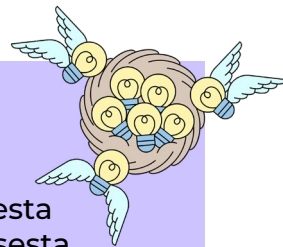

CreaDive-valmennuksen osallistuja Tania Wijerathna sai ensimmäisen tilauksensa yrittäjänä CreaDiveltä. Hän sai tehdä kakun valmennuksen päättäjäksi.

Kuva: Eveliina Inkinen

CreaDive-hankkeen tuki kotoutumiseen pähkinäkuoressa

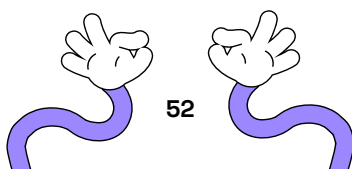
- Valmennuksissa panostettiin kotoutumiseen monesta näkökulmasta: rakenteellisesta, vuorovaikutuksellisesta, kielellisestä ja identiteetin näkökulmasta.
- Valmennuksissa tuotiin esiin, millaisia suomalaiset ovat kuluttajina ja asiakkaina.
- Valmennuksista pyrittiin luomaan mahdollisimman turvallinen tila, jotta kukin osallistujista uskaltaisi käyttää myös itselleen vieraampaa kieltä, oli se sitten suomi, englantia tai vaikka ruotsi.
- Valmennukset pidettiin aina kokonaan kahdella kielellä niin, että ensin puhuttiin asia suomeksi ja sitten sama englanniksi.

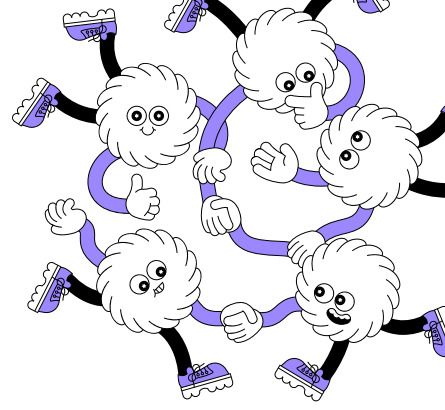
Lähteet

Kotoutuminen.fi. Keskeiset kotoutumiseen liittyvät käsitteet. Haettu 18.9.2025 osoitteesta: <https://kotoutuminen.fi/keskeiset-kasitteet>

TEPA-termipankki. Kotoutuminen. Haettu 18.9.2025 osoitteesta: <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/kotoutuminen>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2025). Kotoutumisen sanasto. (2. laitos). *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2025:11*. Haettu 18.9.2025 osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-857-8>

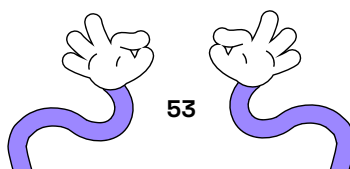
Verkostot toimivat tukena ja voimavarana luovien alojen toimijoille

Paula Kostia

Toimimme kaikki päivittäin erilaisissa verkostoissa ajattelematta asiaa sen tarkemmin. Kotona, työssä ja vapaa-ajalla tapaamme ihmisiä ja olemme vuorovaikutuksessa toistemme kanssa erilaisissa verkostoissa. Verkostoitumisen merkitystä korostetaan monella alalla, eivätkä luovien alojen toimijat eivät ole tästä poikkeus: myös CreaDivé-hankkeessa kannustettiin tutustumaan uusiin ihmisiin ja laajentamaan omia verkostojaan valmennuksen, vierailuiden, yrittäjähaastattelun ja hubi-tapaamisten avulla. Lisäksi valmennuksissa panostettiin yhteisöllisyyteen ja tutustumiseen erilaisten menetelmien kautta (ks. tämän kokoelman artikkeli ”Yhteisöllisyys rakentuu toiminnallisilla menetelmillä ja kohtaamisen paikkoja mahdollistamalla”) ja näin tuettiin verkostoitumista toisten osallistujien kanssa.

Ala kehittyy verkostoissa

Verkostoitumisen merkitys ja vahvuudet voidaan nähdä sekä yksilön tasolla että laajemmin koko luovien alojen näkökulmasta. Isossa mittakaavassa luovien alojen ekosysteemien vahvistuminen nähdään koko alan kasvun moottorina (Valtioneuvosto, 2025). Yksilötasolla verkostoista saa tukea ja apua moniin kysymyksiin, ja erityisesti yksinyrittäjille verkostot tarjoavat tärkeän ammatillisen viitekehyksen. Airila ja Bergbom (2017, s. 6) toteavat verkostojen tarjoavan pienyrittäjille esimerkiksi mahdollisuuden hyödyntää muiden osaamista, saada uusia ideoita ja oivalluksia sekä laajentaa asiakaskuntaa ja saada tukea oman hyvinvoinnin edistämiseen.

“Olen CreaDiven kautta tutustunut muihin ikäisiini yrittäjänalkuihin. Kannustamme toisiamme yrittäjyydessä, ja kun kuuntelee luovien alojen yrittäjinä menestyneiden tarinoita, he ovat löytäneet menestyksen juurikin näin – tukemalla muita saman ikäisiä ja samassa uravaiheessa olevia.”

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Eelis

Menetelmiä verkostoitumisen edistämiseen

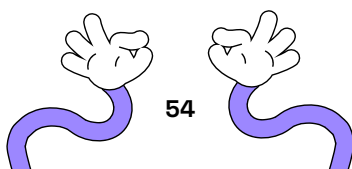
Valmennustapaamisissa kohtasivat toisilleen täysin tuntemattomat ihmiset monista eri kulttuureista ja kielitaustoista. Tämän lähtökohdan ympärille valmennuksissa oli rakennettu jokaiselle tapaamiskerralle erilaisia teemoiteltuja keskusteluita, joiden avulla osallistujia kannustettiin pohtimaan omaa urapolkuaan ja yrittäjyyttään sekä yrityksen kehittämistä eri näkökulmista. Päivän teemoista keskusteltiin joko oman pienryhmän kesken tai täysin uusien tuttavuuksien kanssa. Verkostoitumisen tukena käytettiin myös erilaisia toiminnallisia menetelmiä.

“Suunta ei ollut koskaan raha, vaan suunta oli palvelu- ja tuotekehitys tai -tyytyväisyys sekä hyvinvointi yrittäjänä. Nämä aiheet ovatkin ne, mistä yrittäjät puhuvat keskenään, joten oli hauska huomata, että näistä keskustelu- harjoituksista oli samalla tavalla apua, kuin Mr. Miyagin auton vahausopeista Karate Kidissä.”

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Eelis

Eeliksen kommentista välittyy myös ajatus siitä, kuinka luovien alojen yrittäjät kokevat mielekkääksi lähestyä oman toiminnan kehittämistä kokonaisvaltaisesti eri teemoista keskustellen, vaikka tavoitteena lopulta olisikin oman liiketoiminnan kehittäminen tai sen aloittaminen. Oma verkosto tarjoaa peilin ajatuksille sekä mahdollisuuden ajatella ääneen ja saada palautetta.

Ekosysteemit tutuiksi

Verkostoitumista tapahtuu sekä huomaamattomasti että sattumalta, mutta sitä voi olla tarpeen tehdä myös tietoisesti. Hankkeen valmennustapaamisissa vierailleet asiantuntijat toivat tiedon lisäksi osallistujille mahdollisuuksia verkostoitua alan ammattilaisten kanssa. Lisäksi ohjelmaan kuuluivat koko ryhmän yhteiset vierailukäynnit eri luovien alojen toimijoiden kohteisiin ja näin osallistujat pääsivät tutustumaan luovien alojen tekijöihin kentällä. Hankkeen osallistuja Frida-Maria kertoi omasta kokemuksestaan, kuinka hänen verkostonsa vahvistuivat muiden osallistujien lisäksi etenkin CreaDivessä vierailleiden luennoitsijoiden ja vierailukohteiden kautta.

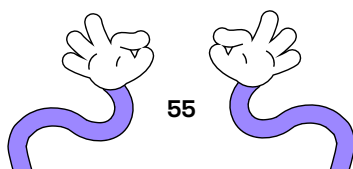

“CreaDivessa tapasin ihmisiä myös oman luovan kuplan ulkopuolelta ja pääsin vaihtamaan ajatuksia monien ihmisten kanssa. Huomasin myös, miten paljon Lounais-Suomen alueella on ihmisiä, joiden kanssa voisi tulevaisuudessa tehdä yhteistyötä.”

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Frida-Maria

Yhteisten vierailujen lisäksi osallistujilla oli tehtävänä haastatella jotakin luovien alojen yrittäjää ja kerryttää näin osaamistaan paitsi yrittäjyydestä myös rohkaistua ottamaan yhteyttä uusiin toimijoihin ja laajentaa konkreettisesti omia verkostojaan.

Hankkeen alkuperäisessä suunnitelmassa oli tavoitteena toteuttaa osallistujien kesken yhteinen työnteon ja markkinoinnin alusta, joka olisi voinut olla esimerkiksi osuuskunta. Alustan ideoimiseksi järjestettiin muutama työpaja, mutta lopulta kävi kuitenkin niin, että alustan kehittämiseen mukaan lähteneet osallistujat kokivat yhteisen tavoitteen liian sitovaksi, ja toisaalta uudet tuttavuudet, joita hankkeen aikana oli tullut, tuntuivat vielä liian tuoreilta kumppanuuksilta yritystoiminnalle. Osallistujilta tuli sen sijaan toive jatkaa verkostoitumista erilaisten tapaamisten avulla valmennuksen päättymisen jälkeen, ja näin syntyivät CreaDive-hubitapaamiset. Hubitapaamisten kautta tuotiin osallistujille näkyväksi erilaisia mahdollisuuksia toimia luovien alojen kentällä ja olla osana alan ekosysteemiä.

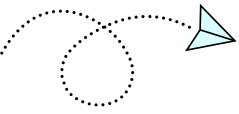

Hubit yhteiskehittämisen alustoina

Hubitapaamisia järjestettiin yhteensä neljä, ja kaikilla tapaamisilla oli oma teemansa: 1) Missä voin myydä omaa osaamistani: alustat ja verkostot, 2) Miten työskentelen luovilla aloilla: yrittäjyyden ja työllisyyden eri muodot ja edunvalvonta, 3) Ratkaisuja Turun seudun luovien alojen kentän haasteisiin: pyöreän pöydän keskustelut ja 4) Luovan toimijan hyvinvointi nyt ja tulevaisuudessa.

Hubitapaamiset koostuivat asiantuntijapuheenvuoroista, osallistujien omista projektiesittelyistä (oma yritysesittely tai taideprojekti) ja pienryhmäkeskusteluista, joiden aiheet oli valittu sekä päivän puheenvuorojen että osallistujien toiveiden mukaan. Näin saatiin vielä vahvistettua verkostojen syntymistä ja lujittumista.

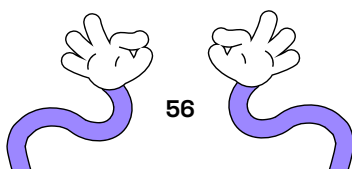
Yhdessä hubitapaamisessa keskityttiin luovien alojen ekosysteemeissä havaittujen haasteiden ja kysymysten ratkomiseen yhdessä alan toimijoiden kesken. Olikin ilahduttavaa huomata, kuinka innokkaasti kentän toimijat lähtivät mukaan pyöreän pöydän keskusteluihin ja ryhmissä päästiin paitsi ratkomaan ajankohtaisia kysymyksiä myös kuulemaan toisten toiminnasta. Frida-Maria toteaa alueen luovien alojen ekosysteemeissä olevan paljon hyviä avauksia ja ruohonkuuritasen toimintaa, mutta kokoava taho puuttuu.

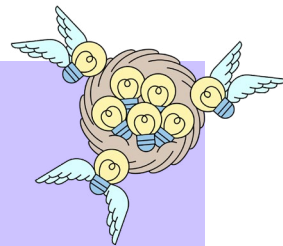
“Eri tahojen, kuten yhdistysten, yritysten ja julkisen puolen pitäisi löytää toisensa paremmin, jotta ekosysteemi voisi tukea verkostoitumista vieläkin paremmin.”

- CreaDive-valmennuksen osallistuja Frida-Maria

Hankkeen aikana on pyritty vahvistamaan Varsinais-Suomen alueen ekosysteemejä (lisää tämän kokoelman artikkelissa [“Yhteiskehittämismallilla vahvistettiin Varsinais-Suomen luovien alojen ekosysteemiä”](#)). Vahvat ekosysteemit mainitaan edellytyksenä luovien alojen kasvuille ja kansainvälistymiselle Luovan alan kasvustrategia 2025–2030 -julkaisussa (Valtioneuvosto, 2025). Hankkeen aikana koostettua ekosysteemikarttaa voi hyödyntää alueellisen kehittämisen tukena, ja toisaalta sen avulla luovien alojen toimijat voivat löytää itselleen sopivat verkostot.

Verkostoitumisen tukeminen pähkinäkuoressa

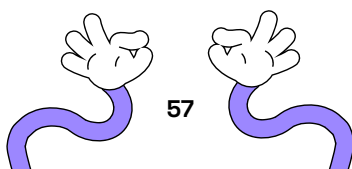

- Verkostot toimivat tärkeänä tukena yksinyrittäjille ja omaa urapolkuaan etsiville.
- Valmennuksessa verkostoitumista tuettiin sekä osallistujien kesken että kentän toimijoiden suuntaan erilaisilla toiminnallisilla menetelmillä ja kotitehtävillä.
- Hubitapaamiset vahvistivat valmennuksen osallistujien uusia verkostoja ja mahdollistivat omien projektien esittelyt.

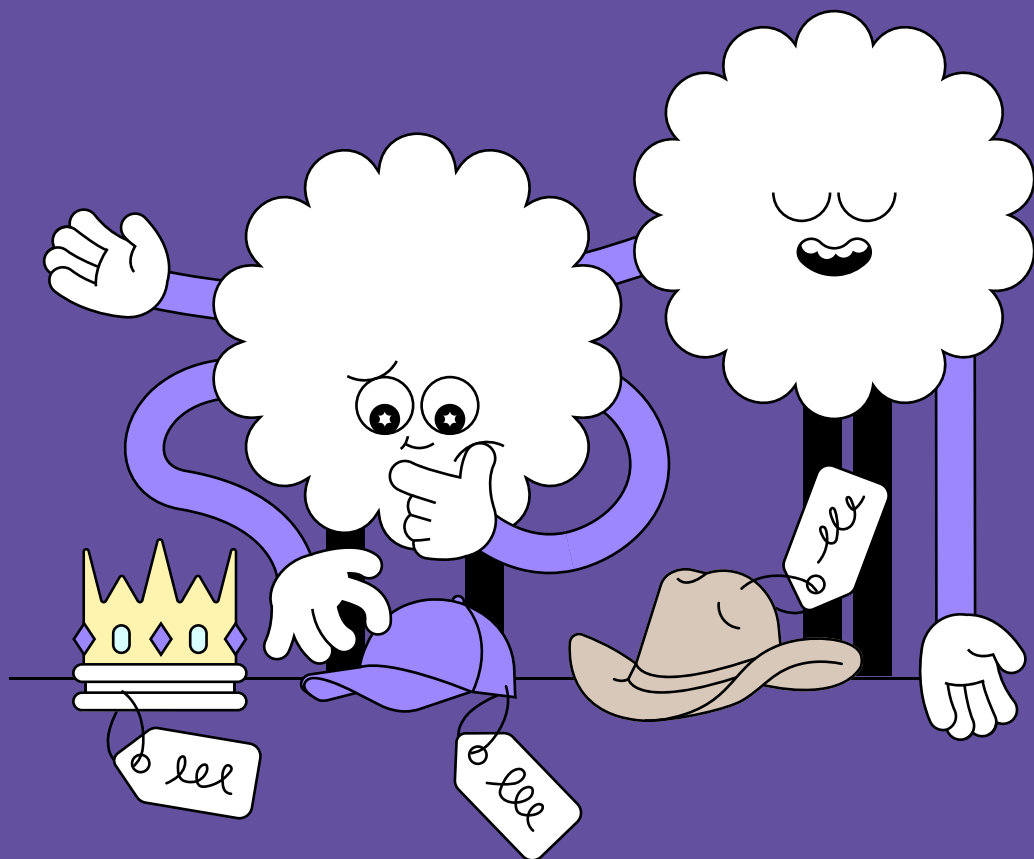
Lähteet

Airila, A. & Bergbom, B. (2017). Verkostot pienyrittäjän tukena. Työterveyslaitos. https://issuu.com/tyoterveyslaitos/docs/opas_i_verkostot_pienyrittajan_tuella

Valtioneuvosto (2025). Luovan talouden kasvustrategia 2025–2030. Valtioneuvoston julkaisuja 2025:61. <https://urn.fi/URN:IS-BN:978-952-383-592-4>

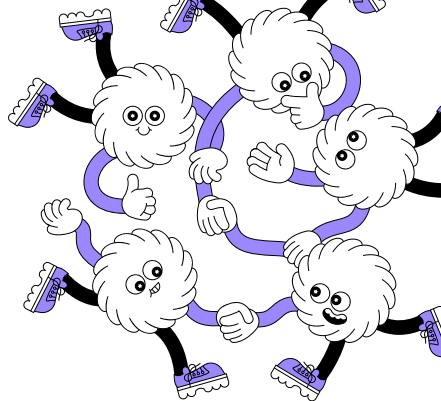

III CreaDiven malleilla vaikuttaviin tuloksiin

Osallistujien toimijuus vahvistui ja ekosysteemi tuli näkyväksi

Eveliina Inkinen ja Anna Pikala

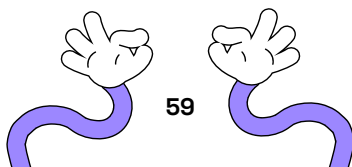

Mitä kolmen vuoden CreaDive-hankkeesta sitten jäi elämään? Paljon. Esimerkiksi valmennusten tulokset osoittavat, kuinka kaksikielinen, työelämälähtöinen ja vertaistukea sekä yhteisöllisyyttä painottava valmennusmallimme tuotti sekä konkreettisia ja numeerisia että syvällisiä ja laadullisia, osallistujien toimijuutta vahvistavia, tuloksia. Elämään jäi myös visuaalinen ekosysteemikartta CreaDive Compass ja sen rakentamisessa syntyneet uudet verkostot ja yhteistyökumppanuudet.

Tuloksia kerättiin sekä virallisesti lomakkeilla että epävirallisesti keskustelemalla

Valmennuksiin osallistui laaja ja moninainen joukko luovien alojen toimijoita eri uravaiheista, ja heidän lähtötilanteensa vaihtelivat työttömyyden (36) ja opiskelun (35), palkkatyön (30), yrittäjyyden ja itsenäisen ammatinharjoittamisen (8) sekä muun statuksen (7) välillä. Tämä moninaisuus heijastui myös tuloksissa: muutokset eivät näkyneet ainoastaan työllisyysstatuksissa, vaan lisäksi myös urasuunnan selkeytymisessä, osaamisen tunnistamisessa, verkostojen rakentumisessa ja rohkeudessa edetä kohti omia tavoitteita.

Seurasimme työllisyysstatuksen kehitystä sähköiseen hankejärjestelmään kerättävillä aloitus- ja lopetuslomakkeilla, mutta toki luvut ovat suuntaa antavia – osa osallistujista on täyttänyt lomakkeen useamman kerran suoritettuaan uusia kokonaisuuksia hankkeessamme, ja osa osallistujista ei täyttänyt lopetuslomaketta ollenkaan. Siksi esimerkiksi työttömien työnhakijoiden määrä pysyi luvuiltaan lähes ennallaan, mikä on luovien alojen tämänhetkiset rakenteet huomioiden muutenkin odotettavaa. Samaan aikaan lomakkeiden mukaan yrittäjien ja itsenäisten ammatinharjoittajien määrä kasvoi selvästi (8->13).

Opiskelussa tai koulutuksessa olevien määrä väheni, mikä viittaa siirtymiin kohti työelämää, yrittäjyyttä tai muuta aktiivista toimijuutta. Palkkatyössä olevien kokonaismäärä hieman laski, mutta tätä tasapainotti yrittäjyyteen ja itsensä työllistämiseen siirtyneiden määrän kasvu. Kokonaisuutena muutokset heijastavat osallistujien urapolkujen monimuotoisuutta sekä siirtymää passiivisemmista statuksista kohti aktiivisempaa, omaehtoista ja yrittäjämäistä työskentelyä.

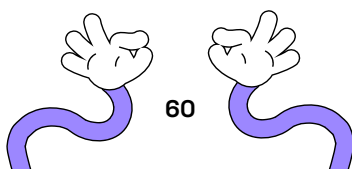
Kaikki tulokset eivät luonnollisesti ole näkyvissä näillä virallisilla lomakkeilla – etenkin, kun tuloksia on syntynyt myös lomakkeiden täyttämisen jälkeen. Epävirallisia tuloksia, joita olemme osallistujilta kuulleet valmennustemme jälkeen, on paljon:

Useat osallistajat etenivät aktiivisesti kohti yrittäjyyttä (5), perustivat yrityksiä (12), yhdistyksiä (1), tai osuuskunnan (2), työllistyivät omalle alalleen (18) tai saivat opiskelupaikan luovilta aloilta (1). Lisäksi moni ryhtyi freelanceriksi tai kehitti itseään ja osaamistaan menestyäkseen freelancerina paremmin (27), ja muutama vuokrasi tilan taiteellista työskentelyään varten – joko yksin tai yhdessä muiden CreaDive-osallistujien kanssa (4). Useat osallistajat kuvasivat myös uransa edistyneen merkittävästi verkostojen, yhteistyöprojektien ja näkyvyyden kautta, vaikka virallinen työllisyysstatus ei ole vielä muuttunut. Osallistajat nostivat esiin rohkeuden, itsetunnon ja verkostojen vahvistumisen keskeisenä tuloksena.

Osallistujapalautteet toivat esiin valmennusten turvallisen ilmapiirin ja yhteisöllisyyden

Valmennusten osallistujapalautteiden perusteella valmennukset koettiin erittäin hyödyllisiksi ja inspiroiviksi. Kokonaisarvosanat olivat kaikissa valmennusjaksoissa korkeita, keskimäärin tasolla 4–5/5. Valmennusten sisältö ja rakenne arvioitiin selkeiksi ja tarkoituksenmukaisiksi, ja suurin osa vastaajista koki saaneensa konkreettisia työkaluja oman työn, urasuunnittelun tai yrittäjyyden tueksi. Erityistä kiitosta saivat valmentajien osaaminen, saavutettavuus ja tuki sekä turvallinen ja kannustava ilmapiiri, jossa osallistajat uskalsivat jakaa keskenään ajatuksia ja reflektoida omaa suuntaansa.

Yhteisöllisyys ja verkostoituminen nousivat toistuvasti palautteissa yhdeksi tärkeimmistä ja vaikuttavimmista kokemuksista. Osallistajat kokivat, että muiden luovien ammattilaisten kohtaaminen, vertaistuki ja pienryhmäkeskustelut auttoivat hahmottamaan omia haasteita

uudella tavalla ja loivat uskoa siihen, ettei luovilla aloilla tarvitse pärjätä yksin, vaan tukea saa muilta vertaisilta. Monille valmennus tarjosi harvinaisen tilan, jossa luovien alojen epävarmuudesta, toimeentulosta ja identiteetistä saattoi puhua avoimesti ja rakentavasti.

Hautomossa haudottiin liikeideoita ja minäpystyvyyttä

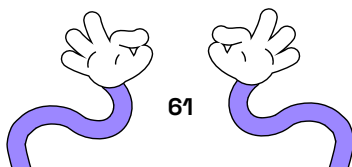
CreaDive-hankkeen hautomoon osallistui yhteensä 33 luovien alojen toimijaa. Hautomoista kerätyn palautteen perusteella erityisen tärkeäksi koettiin vertaistuki ja valmentajan tuki. Lisäksi koettiin, että hautomovalmennuksen avulla voi vahvistaa minäpystyvyyttä ja dialogisuutta. Tärkeää oli myös se, että hautomon ansiosta jokainen osallistuja hankki itselleen mentorin oman urapolkunsu tueksi.

Ekosysteemityö teki toimijakentän näkyväksi ja verkostot vahvemmiksi

CreaDive-hankkeen ekosysteemityön keskeinen tulos oli Varsinais-Suomen luovien alojen toimijakentän näkyväksi tekeminen ja yhteisen työskentelyn ja verkostojen vahvistuminen. Hankkeen aikana ekosysteemiä ei rakennettu uutena rakenteena, vaan olemassa olevia toimijoita, palveluja ja rooleja koottiin yhteen ja tarkasteltiin yhdessä. Tämä lisäsi toimijoiden keskinäistä tunnettuutta ja auttoi tunnistamaan rakenteellisia katkoja, jotka vaikeuttavat luovien alojen työllistymistä ja yrittäjyyttä. Visuaalinen ekosysteemikartta eli CreaDive Compass, joka on rakennettu polkumaiseen muotoon, löytyy [täältä](#).

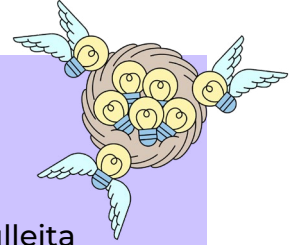
CreaDive-hankkeen ekosysteemin kehittämistä varten järjestämät lukuisat palvelumuotoilutyöpajat ja verkostoitumistapaamiset lisäsivät konkreettisia kohtaamisia, luottamusta ja ylipäättään tietoisuutta eri toimijaryhmien välillä. Haluammekin uskoa, että tapaamisista löydettiin uusia yhteistyökumppaneita, ja kaikille työpajoihin osallistuneille jäi ainakin jotain uutta ja hyödyllistä tietoa käteen jokaisen tapaamisen jälkeen. Jo pelkästään tämä luo pohjaa ekosysteemin toimijoiden yhteistyölle myös CreaDiven päätyttyä.

Tapaamisten kautta syntyi yhteinen näkemys luovien alojen toimijoiden poluista ja keskeisistä haasteista. Kahdeksan keskeisen kehityshaasteen tunnistaminen auttoi keskustelun syventämistä kentän toimijoiden ja kehittäjien välillä. Keskustelu siirtyi yksilöllisten koke-

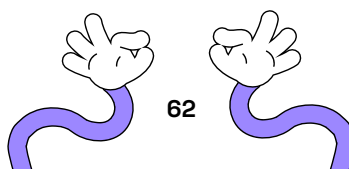

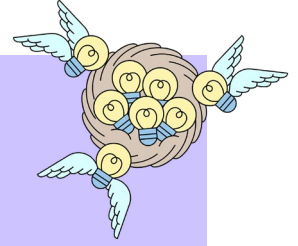
musten puimisesta suuremman joukon tietoisuuteen ja ratkaistavaksi oikeille vastuuhenkilöille. Lue lisää kahdeksasta haasteesta ja ratkaisuehdotuksista niihin tämän kokoelman artikkelista “Yhteiskäyttämismallilla vahvistettiin Varsinais-Suomen luovien alojen ekosysteemiä”.

CreaDive-hankkeen tulokset pähkinäkuoressa

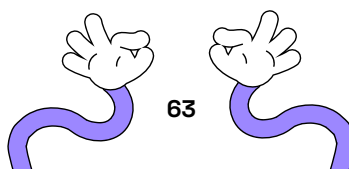

- Valmennuksia yhteensä viisi, joissa 116 osallistujaa, joista vajaa puolet alun perin muualta Suomeen tulleita
- Hautomojaksoja yhteensä kolme, joissa 33 osallistujaa, joista noin kolmasosa alun perin muualta Suomeen tulleita
- Sukellus yrittäjyyteen -työpajoja 2, joissa osallistujia 18
- Muita valmisteluvaiheen työpajoja 2, joissa osallistujia 27
- Verkostoitumistilaisuuksia yhteensä viisi, joissa osallistujia 70
- Palvelumuotoilutyöpajoja yhteensä viisi, joissa osallistujia 80
- Muita koulutuskokonaisuuksia 2, joissa yhteensä 6 valmennuskertaa, joissa osallistujia 92
- Hubitapaamisia neljä, joissa osallistujia 61
- Päätöstapahtuma, johon 122 ilmoittautunutta
- 12 uutta yritystä
- Yksi uusi osuuskunta
- Yksi uusi yhdistys
- 2 uutta vuokrattua tilaa

- 8 uutta julkaisua:
 - CreaDive-hankkeessa sukelletaan luoville aloille yrittäjiksi ja töihin. Lue julkaisu [tästä](#).
 - CreaDive-hanke vastaa todelliseen tarpeeseen: toiminta erittäin suosittua. Lue julkaisu [tästä](#).
 - CreaDive kotoutumisen edistäjänä. Lue julkaisu [tästä](#).
 - Yhteisöllisyys mahdollistuu kohtaamisen paikkoja rakentamalla. Lue julkaisu [tästä](#).
 - Väläyksiä Humakista - CreaDive-hankkeen valmennusmalli luovan alan toimijoille – Matka päättyy, mutta osaaminen jää. Lue julkaisu [tästä](#).
 - Onnistumisen avaimet luovien alojen moninaisiin työllisyys- ja yrittäjyyspolkuihin (tämä julkaisu)
 - CreaDive Compass -navigointityökalu luovien alojen verkostoihin ja palveluihin Varsinais-Suomessa / CreaDive Compass – a navigation tool for creative industry networks and services in Southwest Finland. Tutustu [tästä](#).
 - Opas luovien alojen toimijoille. Tutustu [tästä](#).
- Ja lisäksi osallistujat saivat valtavasti lisää verkostoja, yhteistyöprojekteja, näkyvyyttä, rohkeutta ja itsetuntoa
- Varsinais-Suomen luovien alojen ekosysteemin näkyväksi tekemistä ja sen verkostojen vahvistamista

Päätössanat

CreaDive-polkua on kanssamme kulkenut näiden kolmen vuoden aikana suuri määrä luovien alojen tekijöitä, neuvoja, kouluttajia ja asiantuntijoita. Kiitos, ilman teitä emme olisi päässeet näin pitkälle. Iso kiitos myös teille kaikille valmennuksiin osallistuneille, opetitte meille paljon lisää luovien alojen tekijöiden toiveista ja haasteista kentällä. Kiitos myös kaikki yhteistyökumppanit ja koko luovien alojen verkosto Varsinais-Suomessa. Ilman teitä emme olisi onnistuneet tukemaan näin montaa luovien alojen toimijaa työllistymisessä ja yrittäjäksi ryhtymisessä. Kiitos myös sinulle lukija, että luit artikkelikokoelmamme ja sait siitä ehkä uusia ajatuksia ja työkaluja työhösi.

Työ luovien alojen kehittämisessä kuitenkin jatkuu edelleen. Kokosimme CreaDive-hankkeen aikana täällä Varsinais-Suomessa yhdessä kentän toimijoiden kanssa kahdeksan suurinta haastetta siihen, miksi luovilla aloilla toimiminen on välillä niin vaikeaa. Löydät nämä haasteet ja ratkaisuehdotukset niihin tämän kokoelman artikkelista ”Yhteiskehittämismallilla vahvistettiin Varsinais-Suomen luovien alojen ekosysteemiä”. Lisää ratkaisuehdotuksia haasteisiin löydät myös muista tämän artikkelikokoelman artikkeleista, sillä luovien alojen haasteiden ratkaiseminen on ollut alusta loppuun CreaDiven ytimessä. Olemme myös toimittaneet nämä haasteet ja ratkaisuehdotukset eteenpäin alueellamme aiheista vastaaville asiantuntijoille ja päättäjille, jotka toivottavasti omalta osaltaan niitä eteenpäin ratkovat. Koska iso osa haasteista kuitenkin koskettaa varmasti kaikkia luovien alojen toimijoita ympäri Suomen, toivomme, että lukisit ne vielä kerran läpi, jotta sinäkin voit omalta osaltasi niitä ratkoa ja olla näin mukana kehittämässä luovia aloja eteenpäin koko Suomessa.

Kiitos ja näkemisiin!

